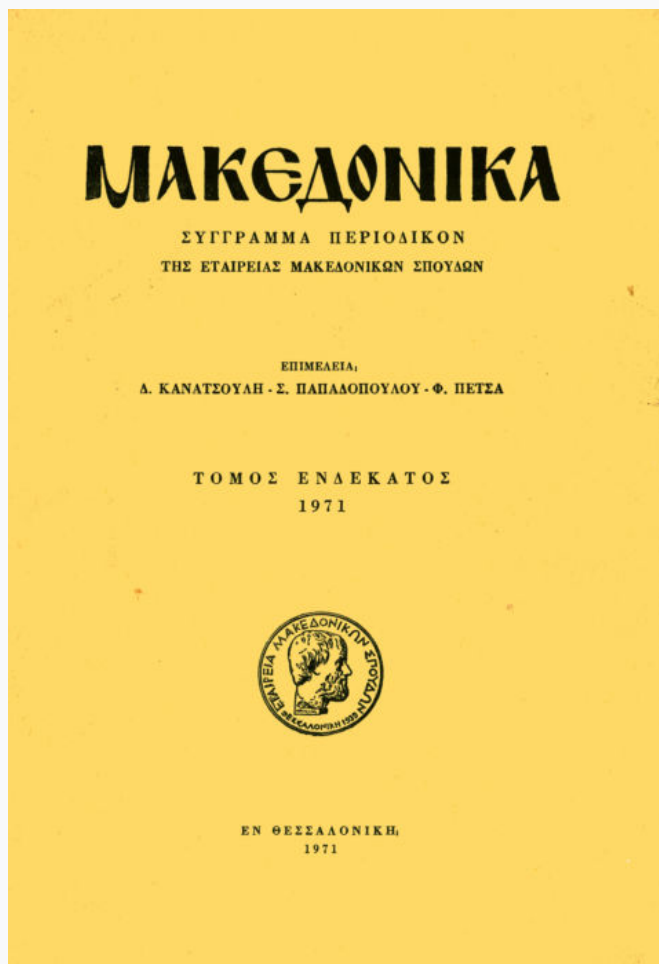

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Ονοματολότραι: (Ετεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχών του Αγίου Όρους κατά την δευτέραν δεκαετίαν του 20ου αιώνας)

Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

doi: [10.12681/makedonika.936](https://doi.org/10.12681/makedonika.936)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Κ. Παπουλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπουλίδης Κ. Κ. (1971). Ονοματολότραι: (Ετεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχών του Αγίου Όρους κατά την δευτέραν δεκαετίαν του 20ου αιώνας). *Μακεδονικά*, 11(1), 117-166. <https://doi.org/10.12681/makedonika.936>

ΟΝΟΜΑΤΟΛΑΤΡΑΙ

(Έτεροδιδασκαλία Ρώσων μοναχών του Ἁγίου Ὁρους
κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος)

*«Ces troubles furent le début du déclin
rapide du monachisme russe sur l'Athos»*

Dom I. Doens, O.S.B., Chronique religieuse. Monastères orthodoxes en Grèce, «Irénikon», 3 (1961) 357.

Οἱ «Ὀνοματολάτραι» εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἑλληνες συγγραφεῖς δι' ὀλίγων μόνον πληροφοριῶν¹ ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξίν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ρώσων μοναχῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἡ δὲ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρει ὠρισμένα βασικά ἔγγραφα τῶν ἐρίδων².

Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ρεύματα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἠθέλησαν νὰ ἀσχοληθοῦν, νὰ ἐφαρμόσουν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν εἰς χρῆσιν τὴν θεολογίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ἀνεφέραμεν καὶ ἄλλοτε ὅτι οἱ «Κολλυβάδες» ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων³ καὶ ὁ Ὅσιος Παῖσιος Βελιτσκόφσκι ἐκ μέρους τῶν Σλάβων⁴ ἐφρόντισαν νὰ ἀνα-

1. Βλ. ἐνδεικτικῶς I. Π. Μαμαλάκης, Τὸ Ἅγιον Ὅρος (Ἀθῶς) διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, Θεσσαλονίκη 1971 (Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 33), σ. 561. Σημειωτέον, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων γραψάντων περὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους γενικῶς καὶ ἀφιερωσάντων μίαν σελίδα διὰ τοὺς Ὀνοματολάτρας· οἱ περισσότεροι Ἕλληνες παρέρχονται τὸ θέμα δι' ὀλίγων γραμμῶν.

Διὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης παντοιοτρόπως με ἐβοήθησαν οἱ κύριοι Στέφανος I. Παπαδόπουλος, καθηγητὴς καὶ κοσμητὴρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ν. Ταχιάος, καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Βασίλειος Δ. Φόρης, διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ ὁ Δρ. Παντελεήμων Β. Πάσχος, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ.

2. Βλ. τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», τ. 33 (1913), σ. 123-125, 145-146, 187-192, καὶ 445-446.

3. Κ. Κ. Παπουλίδης, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὸν βαλκανικὸν χῶρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 278-294.

4. Α. - Α. Ταχιάου, Ὁ Παῖσιος Βελιτσκόφσκι (1722-1794) καὶ ἡ ἀσκητικοφιλολογικὴ σχολή του, Θεσσαλονίκη 1964 (I.M.X.A., ἀριθ. 73). Τοῦ αὐτοῦ, Σύμμεικτα περὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Παΐσιου Βελιτσκόφσκι, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς ἐκδιδομένη ὑπὸ

νεώσουν, κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, τὴν ἡσυχαστικὴν θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οἱ Ὀνοματολάτραι¹, τὸν 20ὸν αἰῶνα, οἱ κειοποιήθησαν τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Παλαμισμού, ἀλλὰ δυστυχῶς ὡς συμβαίνει μὲ τὰς ἑτεροδιδασκαλίας, τὰ σχίσματα καὶ τὰς αἵρέσεις, τόσον οἱ ἀντίπαλοι τῶν ὅσων καὶ οἱ ἴδιοι, λόγῳ τοῦ φανατισμοῦ ὁ ὁποῖος ὑπαισέρχεται μὲ τὴν πάροδον τῶν διαμαχῶν, δὲν ἐπιτρέπουν, ἐν πολλοῖς, τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν θετικῶν στοιχείων εἰς τὴν δομὴν τῆς διδασκαλίας μιᾶς αἵρέσεως.

Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν, θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἱστορικὰ προβλήματα τῆς καὶ δὲν θὰ ὑπαισέλθωμεν εἰς τὸ καθαρῶς δογματικὸν μέρος, καίτοι θὰ ἀναφερθῶμεν ἀναγκαστικῶς εἰς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς διαμάχης. Δὲν θὰ ὑπαισέλθωμεν ἐπίσης εἰς θέματα Κανονικοῦ Δικαίου καὶ Διπλωματικῆς Ἱστορίας, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἔχουνσχέσιν ἡ ἑτεροδιδασκαλία καὶ αἱ ἔριδες.

Ἡ παροῦσα μελέτη ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: α) Εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, β) Εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς διαμάχης ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ γ) Εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἐκ τῆς Ρωσίας (μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τὸ 1917) εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῶν αὐτοεξορίστων Ρώσων θεολόγων καὶ φιλοσόφων.

Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν εἶναι ρωσικὴ τόσον εἰς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν δομὴν τῆς. Εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἐφιλοξενήθη μόνον. Ἐπὶ πλέον, ὅμως, ἔχεισχέσιν μὲ τὸν ἡσυχασμὸν καὶ τὴν καρδιακὴν προσευχὴν ἢ (τὴν λεγομένην) προσευχὴν τοῦ Κυρίου². Οἱ ἴδιοι οἱ Ὀνοματολάτραι θὰ σημειώσουν πολλὰς δι συνεχίζουσιν τὴν ἡσυχαστικὴν πρακτικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίως περὶ τοῦ ἁκρίστου φωτὸς παλαμικὴν θεολογίαν.

τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς», Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, τ. 10 (1965), σ. 373-394. C. Papoulidis, Le starets Paissij Velitchkovskij (1722-1794), «Θεολογία» τ. 1-2 (1968), σ. 231-240. Τὸ αὐτὸ ἄρθρον εἰς τὴν ἰσπανικὴν ἐν «Unidad Cristiana» - «O-riente Cristiano», τ. 4 (1969), σ. 429-435.

1. «Ὀνοματολάτραι» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ Imjazožniki) ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τῶν, ἐνθ' οἱ ἴδιοι αὐτοαπεκαλοῦντο «Ὀνοματοδόξοι» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ Imjaslavcy). Ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπεκλήθησαν «Ὀνοματοθεῖται». Οἱ Ὀνοματολάτραι ἐπρέσβευον, ὅτι ἡ ἐπὶ κλησίς τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐνέχει θεῖαν δύναμιν. Ἐπὶ τοῦ θέματος θὰ ἐπανέλθωμεν διεξοδικώτερον. Ἡ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁρολογία «Ἰησουανοί» (βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 145-146) νομίζω ὅτι εἶναι ἀνεπιτυχής.

2. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν».

Α'

Ἦ ἔρις δὲν ἤρχισεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀλλὰ εἰς τὸν Καύκασον τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ, εἰς τὸ μετόχιον Σίμων ὁ Χαναναῖος τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἔζη καὶ ὁ Ρώσος μεγαλόσχημος μοναχὸς Ἰλαρίων, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

Ὁ Ἰλαρίων ἐδημοσίευσεν τὸ 1907 βιβλίον περὶ προσευχῆς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου»¹. Καὶ ἐνῶ καὶ αἱ δύο πρῶται ἐκδόσεις ἔλαβον τὴν ἄδειαν κυκλοφορίας ἐκ μέρους τῆς «Ἐπιτροπῆς Θρησκευτικῆς Λογοκρισίας» τῆς Ρωσίας, κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, ὀλίγον μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ βιβλίου, κατεδικάσθη τὸ περιεχόμενον, ἐπειδὴ δὲν ἐθεωρήθη ὀρθόδοξον. Εἰς τὸ βιβλίον παρουσιάζονται δύο γέροντες μοναχοὶ συζητοῦντες περὶ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς (ἡ τῆς λεγομένης προσευχῆς τοῦ Κυρίου) καὶ περὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς. Οἱ δύο γέροντες μοναχοὶ διαπιστώνουν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν των ἡ πρακτικὴ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς ἐλησμονήθη ἢ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐπανέλθῃ μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ γενικῶς μεταξὺ τῶν πιστῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας εἰς ἐγκύκλιόν της ἀπὸ 18ης Μαΐου 1913 πρὸς τοὺς μοναχοὺς², ἐνῶ ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰλαρίωνος εἶναι ἀνεπίληπτον ἀπὸ θρησκευτικῆς πλευρᾶς, ἐν τούτοις ἀναφέρει ὅτι τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως θεωροῦνται ἐπικίνδυνα διὰ τὴν προσευχὴν, καθ' ὅτι, κατὰ τὸν Ἰλαρίωνα, τὸ κύριον μέρος τῆς προσευχῆς δὲν ἦτο ἡ ἀπαγγελία τῆς προσευχῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐβοήθει τὸν πιστὸν εἰς τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν, ἀλλὰ ἡ διαρκὴς ἐπανάληψις

1. Ὁ ἑπακριβὴς τίτλος τοῦ ἔργου εἰς τὴν ρωσικὴν: Shimonah Ilarion, Na gorah Kavkaza. Beseda druh starcev pustynnikov o vnutrennem edinenii s Gospodom naših serdec črez molitvu Iisus Hristovu, ili duhovnaja dejatel'nost' sovremenyh pustinnikov, α' ἔκδοσις (Batalpašinsk) 1907, β' Batalpašinsk 1910 καὶ γ' Λαύρα τοῦ Kievo-Pečersk 1912. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὴν δευτέραν ἔκδοσιν (καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνεχῶς θὰ ἀναφερόμεθα εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην), ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ «imprimatum» ἐκ τῆς «Ἐπιτροπῆς Θρησκευτικῆς Λογοκρισίας» τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μόσχαν τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1909, ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 735. Τὸ βιβλίον τοῦτον ἀνῆκε, μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων εἰς τὴν Ρωσίαν τοῦ 1917, εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ρωσικοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ τῆς πόλεως Baden-Baden τῆς Γερμανίας. Σήμερον εὕρισκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ὁρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων «ὁ Ἅγιος Σέργιος».

2. Κατ' ἀρχάς τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας «Cerkovnye Vedomosti», τ. XXVI/20 (1913), σ. 272-286· ἐπανεδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ S. V. Troickij, Ob imenah Božijih i imjabožnikah, Sankt Peterburg 1914, σ. (προσθηκαὶ) VIII-XVII. Βλ. τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ κειμένου εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192. Ἀλλὰ περὶ τοῦ κειμένου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν.

τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ¹ ὡς ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· ὥστε ὁ Θεὸς παρουσιαζόμενος (διὰ τῆς διαρκoῦς ἀναφορᾶς τοῦ ὀνόματος Του) εἰς τὸν ἀπαγγέλλοντα, τὸν συντρέχει εἰς τὴν θέωσίν του. Ἐκ τῶν βιβλικῶν παραπομπῶν ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔργον κυρίως ἡ τοῦ Ματθαίου 7, 22² καὶ Λουκᾶ 9, 49-50³.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰαριώνος, ὅτι ἡ συνεχὴς ἀπαγγελία τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ σφίξει τὸν ἄνθρωπον, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει εἰς τὸ ὄνομά Του, ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς τόσον εἰς τὸν Καύκασον καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

Ἀργότερον, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatovič ὑπεστήριξεν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται ἡ παρουσία Αὐτοῦ τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον «τὸ ὄνομα δὲν διαχωρίζεται ἐκ τοῦ κατόχου τοῦ ὀνόματος»⁴. Καὶ διὰ τὴν ἰσχυροποίησιν τὸ ἐπιχείρημά του ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ κλησιν ὀνομάτος τινος ἐνυπάρχει ἡ ὑπόστασις τοῦ κατόχου τοῦ ὀνόματος· π.χ. κράζω «Ἰβάν» καὶ εἰς τὴν ἑναρθρον κραυγὴν ἐνυπάρχει (μυστικῶς) ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἰβάν καὶ ὄχι αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰβάν⁵. Κατ' ἐπέκτασιν, λοιπόν, ὅταν προφέρωμεν τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς», αἱ ὀρίσμεναι κλήσεις ἢ προφοραὶ (καὶ ὁ Ἰησοῦς), εἶναι πραγματικότητες καὶ ἔχουν ὑπόστασιν⁶.

Τέλος, σημειοῦμεν ὅτι τὸ 4ον κεφ. τοῦ ἀναφερθέντος ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ἰαριώνος ἐπιγράφεται: «Ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἐνυπάρχει αὐτὴ ἡ θεότης, καί, κατ' ἀκολουθίαν, δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν Σωτῆρα, τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι Αὐτὸς Οὗτος ὁ Σωτῆρ»⁷.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι καίτοι ὑποφώσκει ἐνταῦθα σωστὴ καὶ ὑγιὲς μυστικιστικὴ σκέψις, ἐν τούτοις πολλάκις συγχέονται τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν ὀνοματολατρῶν καὶ φαίνεται ἔμπροσθεν ἡμῶν νὰ ὑπάρχουν κείμενα χρήζοντα ἐπεξεργασίας.

1. Ἐνταῦθα ἀναφέρεται κυρίως ἡ φράσις τοῦ Φαρισαίου (Λουκ. 18, 3): «Ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ», ἢ τὸ μοναχικόν: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν», ἢ «ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ καὶ ἐλέησόν με».

2. Ματθ. 7, 22: «Κύριε, οὐ τῷ σὺ ὄνοματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σὺ ὄνοματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σὺ ὄνοματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν».

3. Λουκ. 9, 49-50: «Ἐπιστάτα, εἰδομέν τινα ἐν τῷ ὄνοματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν».

4. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, Apologija Very vo Imja Božie i vo Imja Iisus, Μόσχα 1913, σ. IX.

5. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, Apologija..., ἔ.α., σ. XII-XIII.

6. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, Opravdanie very v Nepovedimoe, Nepostizimoe, Božestvennoe Imja Gospoda našego Iisusa Hrista, Petrograd 1917, σ. 1.

7. Shimonah Ilarion, Na gorah Kavkaza..., ἔ.α., σ. 15.

Με τήν μυστικήν παρουσίαν (δηλ. τὸν ρεαλισμὸν)¹ καὶ ὄχι τήν νομιναλιστικήν² εἰς τήν προφορὰν τῶν λέξεων ἔχουν ἀσχοληθῇ πολλοί³. Εἶναι

1. «Ρεαλισμός» ἢ «Πραγματοκρατία» εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ ἀντίληψις κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐκ τῶν φαινομένων τῆς συνειδήσεως ὑπάρχουν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον πράγματα τὰ ὁποῖα εἴτε εἶναι ὡς παρίστανται εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, εἴτε, τὸ συνηθέστερον, ἡ οὐσία τῶν ἀποκεκρυμμένη ἢ ἡλλοιωμένη ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς συνειδήσεως δύναται νὰ καταστή γνωστὴ διὰ τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας, διακρινομένη ἀπὸ τὰ φαινόμενά της. Ὁ Ρεαλισμὸς κατεπολέμηθη ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀντιβαίων εἰς τὴν περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος διδασκαλίαν.

Ὁ Ρεαλισμὸς εἰς μὲν τὴν σχολαστικὴν μεταφυσικὴν ἀντιτίθεται εἰς τὸν Νομιναλισμὸν (Ὁνοματοκρατία), εἰς δὲ τὴν γνωσιολογίαν ἀντιτίθεται εἰς τὸν Ἰδεαλισμὸν. Πρβλ. καὶ Κ. Δ. Γεωργίου, Πραγματοκρατία, Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου» τ. ΙΣΤ', σ. 345-346, καὶ Χ. ρ. Ἀνδρότσου, Λεξικὸν Φιλοσοφίας, Ἀθήναι 1929.

2. «Ὁνοματοκρατία» ἢ «Νομιναλισμός» εἶναι ἡ ὑποστηριχθεῖσα εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἄποψις, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ γενικαὶ καὶ ἀφηρημέναι ἔννοιαι εἶναι ἀπλᾶ ὀνόματα, λέξεις καὶ ὄχι ἰδιαίτεραι ὀντότητες, ὅπως ὑπεστήριζεν ὁ ρεαλισμός. Πρβλ. Κ. Δ. Γεωργίου, Ὁνοματοκρατία, Νεώτερον Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου», τ. ΙΔ', σ. 907 καὶ Σ. Γκιγκας, Ὁνοματοκρατία, «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία» (Θ. Η. Ε.), τ. 9 (1966), σ. 928.

3. Βλ. G. B e r g u e r, La puissance du nom (Communication au IVe Congrès International d'histoire des religions), Bruxelles 1935, «Archives de psychologie de la Suisse romande», τ. XXV (1936), ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἐξ ἄλλου, μεγίστη εἶναι ἡ βιβλιογραφία περὶ τοῦ «Ὁνόματος» καὶ τοῦ «Ὁνόματος τοῦ Θεοῦ» τὸσον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν δυτικὴν θρησκευτικὴν καὶ θεολογικὴν σκέψιν. Ἐχομεν ὑπ' ὅψει τὸ βιβλίον: Des noms de Jésus-Christ dans la Saint-Écriture, œuvre capitale de Louis de Léon et l'un des chefs-d'œuvre théologiques de l'Espagne, traduite pour la première fois en français, sur la 25e édition espagnole, enrichie de notes... par l'Abbé V. P o s t e l du diocèse de Paris..., Paris - Lyon (Lecoffre) 1862. Πρόκειται περὶ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν τοῦ περιωνύμου ἔργου τοῦ Ἰσπανοῦ F r a y L u i s d e L é o n, Los Nombres de Cristo... Διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἰς τὴν Βίβλον, βλ. τὴν εἰδικὴν μελέτην τοῦ Α. - M. B e s n a r d, o. p., Le mystère du nom. (Quiconque invoquera le nom du Seigneur sera sauvé, Joël 3, 5 (=Καὶ ἔσται πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται, Ἰωήλ 3,5), σειρά Lectio divina, ἀριθ. 35, Paris (Cerf) 1962. Διὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ ὀνόματος βλ. τὸ ἔργον (ἐκ τῶν καταλοίπων) τοῦ πρωτοερέως - καθηγητοῦ S. B u l g a k o f f, Filosofija Imeni (ἐκδ. ὑπὸ L. Zander), Paris (YMCA - press) 1953. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἔργον τοῦ S. Bulgakoff θὰ ἐπανελθωμεν. Τέλος διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου βλ. καὶ τὰ ἐξῆς ἔργα, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, Un Moine de l'Église d'Orient, La prière de Jésus, sa genèse et son développement et sa pratique dans la tradition byzantinoslave, troisième édition revue et augmentée, Chevetogne 1959, σ. 83-89. I. S m o l i t s c h, Russisches Mönchtum. Entstehung, Entwicklung und Wesen, 988-1917, Würzburg 1952, σ. 473 κ.ε. Τὸ ἄντοϋ, Le Mont-Athos et la Russie, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ: Le Millénaire du Mont-Athos 963-1963, Études et Mélanges, I, Chevetogne 1963, σ. 279-318. B. S c h u l t z e, S. J., Der Streit um die Göttlichkeit des Namens Jesu in der russischen Theologie, «Orientalia Christiana Periodica» τ. 17 (1951), σ. 320-394. Τὸ ἄντοϋ, Untersuchungen über das Jesus - Gebet, «Orientalia Christiana Periodica», τ. 18 (1952), σ. 319-343. I. H a u s h e r r, S. J., Noms du Christ et voies d'oraison, «Or. Chr. Analecta» 157, Roma 1960.

ἀληθές, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς διαμάχης περὶ τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ διαφορὰ ἐγκτεται μεταξύ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τοῦ νομιναλισμοῦ¹. Οἱ Ὀνοματολάτραι, κατὰ τὴν κρίσιν εἰδικῶν, ἔθεσαν ἐπὶ τάπητος σοβαρὸν πρόβλημα τόσον τοῦ θεολογικοῦ ὅσον καὶ τοῦ θρησκευτολογικοῦ κόσμου. Δυστυχῶς ὁμως δὲν εἶχον τὰ πλαίσια νὰ παρουσιάσουν τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας των² καὶ λόγῳ ἑλλείψεως, σὺν τοῖς ἄλλοις, μορφώσεως ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν Ὀνοματολατρῶν³. Ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὴν φράσιν «Un moine de l'Église d'Orient» ὀρθόδοξος ἀρχιμανδρίτης καὶ συγγραφεὺς L. Gillet ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι ἔθιζαν σοβαρὸν πρόβλημα, ἀλλὰ ἀπέτυχον εἰς τὴν διατύπωσίν του⁴.

Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὰς διαμάχας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἡ διαμάχη ἐκ τοῦ Καυκάσου παρουσιάσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, κυρίως ἐκ τῶν ἀντιπάλων τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ὁ ἱερομόναχος Ἀλέξιος, ζῶν εἰς τὴν ἔρημον τῆς Θηβαΐδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μεταξύ ἄλλων Ρώσων μοναχῶν ἐκατηγόρησε τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος ὡς μὴ ὀρθόδοξον. Αἱ κατηγορίαι τοῦ Ἀλεξίου παρέμειναν προφορικαί, διότι δὲν παρουσίασε γραπτὸν κείμενον, ἀγνωστον διὰ ποίους λόγους⁵. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τὴν θέσιν τοῦ

1. Ὁ ἱερομόναχος Ἀντόνιος Bulatovič εἰς τὸ μνημονευθὲν ἔργον τοῦ Apologiia, ἑ.ἀ., ἀναφέρει, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν βασίζεται εἰς τὸν μυστικισμόν, ὁ ὁποῖος ἀντιτίθεται εἰς τὸν ὀρθολογισμόν (σ. VII)· ἐν συνεχείᾳ γράφει, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι βασίζονται φιλοσοφικῶς εἰς τὸν ρεαλισμόν, ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὸν μυστικισμόν ἀντιτίθεται εἰς τὸν νομιναλισμόν, τὸν ρασιοναλισμόν καὶ τὸν ματεριαλισμόν (σ. XI).

2. Ὁ ἀναγνώστης θὰ σχηματίσῃ εὐκόλως τὴν γνώμην, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι, παρ' ὅλην τὴν καλὴν θέλησίν των, καὶ τὴν προσπάθειάν των, δὲν εἶχον θεολόγους, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν γένεσιν τῆς διδασκαλίας των καὶ ὅτι πολλὰ τῶν ἔργων των ἦσαν ἀπλὰ φυλλάδια... θρησκευτικοῦ περιεχομένου!

3. Βλ. χαρακτηριστικῶς καὶ τὴν γνώμην τοῦ εἰδήμονος εἰς θέματα μοναχισμοῦ τῆς Ρωσίας, αὐτοεξορίστου Ρώσου καθηγητοῦ I. S molitsch, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἑ.ἀ., σ. 309· «Il importe de noter qu'Ilarion se présentant comme un connaisseur de la Sainte Écriture et des écrits des Saints Pères, au lieu d'employer le terme traditionnel umnoe de la nie (prière mentale), parle toujours de la duhovnaja de jateljnostj (action spirituelle) ce qui a un sens entièrement différent».

4. *Un Moine de l'Église d'Orient*, ἑ.ἀ., σ. 84· «Les onomatolâtres avaient procédé avec crudité et maladresse dans une matière qui exigerait un infini discernement. Leur théorie était de toute évidence inadmissible, mais ils avaient touché à un problème réel».

5. Μία πηγὴ ἀντιθέτου πνεύματος πρὸς τὴν κίνησιν τῶν Ὀνοματολατρῶν, εἶναι τὸ λίαν ἐνδιαφέρον φυλλάδιον: *Pravda o sobytijah proiššedših v pervoe polugodie 1913 goda v Panteleimonov Monastyre*, γραφὲν ὑπὸ τοῦ Igumen i bratija Afonskago Panteleimonova monastyrja, ἑκδ. Afonskago Russkago Panteleimonova monastyrja, Μόσχα 1913, σ. 6, ἀναφέρει, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου», δὲν

πρώτου, κατ' οὐσίαν, ἐπικριτοῦ τοῦ βιβλίου «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος τὴν καταλαμβάνει ὁ Ρῶσος ἱερομόναχος Χρυσάνθος, ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁ Χρυσάνθος παρουσίασεν ἀνάλυσιν τῶν δοξασιῶν τοῦ Ἰλαρίωνος καὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν¹. Τὴν ἀνάλυσιν του τὴν συνώδευσε μὲ συμπεράσματα τοῦ Ρώσου ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου Ηραρονίκι².

Εἶδομεν ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰλαρίωνος ὠνόμαζον ἑαυτοὺς «Ὀνοματοδόξους» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaslavcy*) καὶ ὅτι οἱ ἀντίπαλοι των, δηλ. οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χρυσάνθου, τοὺς ὠνόμαζον Ὀνοματολάτρας (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjabožniki*). Τώρα, ὅμως, ἐπαναλαμβάνοντες τὰς κατηγορίας των οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἰλαρίωνος ἀπεκάλουν τοὺς κατηγοροὺς των, δηλ. τὴν ὁμάδα τοῦ Χρυσάνθου, ὡς «Ὀνοματομάχους» (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaboicy*). Ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις ἀλληλοκατηγοροῦντο ὡς αἰρετικάι. Σήμερον διὰ τὴν ὁμάδα τοῦ Ἰλαρίωνος ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος Ὀνοματολάτραι (ἐκ τοῦ ρωσικοῦ *Imjaslavcy*) καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀντιτιθεμένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν συμπαθόντων τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας των.

εἶχε μεγάλην κυκλοφορίαν, μεταξύ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀλλὰ ἡ κριτικὴ τοῦ ἱερομονάχου Ἀλεξίου συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν του.

1. Τὸ ἄρθρον τοῦ ἱερομονάχου Χρυσάνθου ἔχει τὸν τίτλον: *Recenzija shimonaha Hrisanfa na Knigu O. Ilariona kai edhmoisieuth eis to perioδικον «Russkij Inok», ἀριθ. 4 καὶ 6 (1912) (παρὰ I. S. molitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.δ., σ. 310)*. Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν ἄρθρον τοῦ ἱερομονάχου Χρυσάνθου προεκάλεσε τὴν ἐκδοσιν τοῦ μνημονευθέντος ἤδη ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, *Apologija*.

2. *Antonij (Hrapovickij) archiepiskop Volynskij, O novom Izeučenii, obogotvorjajuščem imena i ob Apologii Antonij Bulatoviča, «Cerkovnye Vedomosti», τ. XXVI/20 (1913) παράρτημα σ. 80-96*. Ὁ Ρῶσος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος Ηραρονίκι³ (1863-1936) εἶναι γνωστός ἱεράρχης, θεολόγος καὶ ἀσκητικὸς συγγραφεὺς, μὴ κατορθώσας ἀπομακρυνθῆ ἐκ τοῦ νομιναλισμοῦ. Ἀπέθανε τὸ 1936 αὐτοεξόριστος. Βιογραφικὰ στοιχεῖα βλ. N. Zernov, *The Russian Religious Renaissance of the Twentieth Century*, London 1963, σ. 365 καὶ B. Zenkovsky, *Histoire de la philosophie russe, t. II*, Paris (Gallimard) 1954, σ. 133-135. Φιλοσοφικῶς ἔκειτο περισσότερο πρὸς τὸν γερμανικὸν ἰδεαλισμὸν καὶ τὸν νομιναλισμὸν καὶ ὀλιγώτερον πρὸς τὸ μυστικὸν-ἀσκητικὸν-ἡσυχαστικὸν ἰδεῶδες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἦτο γνωστός καὶ εἶχεν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ὁ Ἀντώνιος ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῶν Ὀνοματολατρῶν. Τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν ἄρθρον ἐξεδόθη καὶ εἰς τοῦ χιδιον (σχ. 8ον, σ. 24) ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Λαύρας τοῦ Ροζαεν τὸ ἔτος 1913. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη, βεβαίως, μὲ τὴν ἀδειαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Τὸ πλεόν ἐνδιαφέρον σημεῖον, ἐκτὸς τῆς τραχύτητός του, εἶναι ἐκεῖνο ὅπου ὁ συγγραφεὺς ὑπογραμμίζει, ὅτι οἱ Ὀνοματολάτραι εἶναι ὁ ἱερομόναχος A. Bulatovič, ὁ καθηγητὴς - ἱερεὺς Π. Φλορένσκι καὶ ὁ καθηγητὴς - ἱερεὺς S. Bulgakoff καὶ ὅτι οἱ ἀντι-Ὀνοματολάτραι εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων, ὁ καθηγητὴς S. V. Troickij καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος, δηλ. ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς. (Διὰ πολλὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων προσώπων θὰ ἐπανεέλθωμεν).

Τὴν παράταξιν τοῦ Ἱλαρίωνος ἤλθε νὰ ἐνισχύσῃ (ὡς ἀντιτιθέμενος εἰς τὸν Χρῶσανθον) ὁ Ρῶσος ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonič, ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου. Ὁ Bulatonič ὑπῆρξεν ἀντιπροσωπευτικὴ μορφή τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατέστη ὁ ἀρχηγέτης τῶν, ἐφ' ὅσον ὁ Ἱλαρίων φαίνεται ὅτι ἦτο μοναχὸς τῆς προσευχῆς μόνον καὶ τῆς συγγραφῆς, ἐνῶ ὁ Bulatonič καὶ τῆς δράσεως. Ὁ τελευταῖος πρὸ τῆς εἰς μοναχὸν κουρᾶς τοῦ ἦτο ἀξιοματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Χάρκωφ. Ἀγνωστος παραμένει ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς γεννήσεώς του. Ὡς ἀξιοματικὸς ἔλαβε μέρος εἰς ἀποστολὴν εἰς τὴν Κίνα. Τὸ 1907 μετέβη εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, τὴν ὁποίαν ὠνειρεύθη νὰ ὑπαγάγῃ εἰς τὴν Ρωσίαν¹. Ἐκ τῆς Αἰθιοπίας ἴσως μετέβη, ἄγνωστον διατί, εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸ 1907 κείρεται μοναχὸς εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου. Ἦτο γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ μετέφρασε πολλὰ θρησκευτικὰ βιβλία, ἰδίως ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτήρος, ἐκ τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν ρωσικὴν. Τὸ 1910 χειροτονεῖται ἱερομόναχος καὶ τὸ 1911 λέγεται ὅτι μετέβη δι' ὀλίγους μῆνας εἰς τὰς Ἰνδίας. Κατὰ τὴν διαμάχην εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἄθω καὶ μετέβη εἰς τὴν Ρωσίαν (εἰς τὰς 13 Φεβρουαρίου 1913) καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν συμπεριελήφθη μεταξὺ τῶν συλληφθέντων, ὡς θὰ ἴδωμεν, Ρώσων μοναχῶν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν. Κατῳρῶσε νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ συμπαραστασιν πολλῶν μελῶν τῆς ρωσικῆς πνευματικῆς σκέψεως². Ἄλλωστε ὁ Bulatonič εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν διαμάχην ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν τόσον ἐκ τῆς «Ἀπολογίας» του, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ «ἀκτιβισμού» του. Εἰς τὸ ἐξῆς, παρ' ὅλον ὅτι θὰ κυκλοφορήσουν ἀναρίθμητα θρησκευτικὰ φυλλάδια ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἱλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič «Ἀπολογία» θὰ παραμείνουν τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ βιβλία τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν. Εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Bulatonič δὲν ἠνοχλήθη ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ὡς τέως στρατιωτικὸς. Ἐφρονεῖτο ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων

1. Ἀγνωστος, ἐν πολλοῖς, σελὶς τοῦ ρωσικοῦ ἐπεκτατισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν διὰ τὸ 1907. Διὰ πλείονα βλ. C. J e m a n, *The Russians in Ethiopia. An Essay in futility*, London 1958, σ. 80-96, παρὰ I. S m o l i t s c h, *Le Mont - Athos et la Russie*, ἑ.ἀ., σ. 310.

2. Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας M. D. Muretov, εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν κοσμήτορα τῆς Σχολῆς κατὰ τὸ ἔτος 1914, ὑποστηρίζει τὴν μνημονευθεῖσαν «Ἀπολογία» τοῦ Bulatonič καὶ τοὺς Ὀνοματολάτρας. Ἡ ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ συντηρητικὸν περιοδικὸν «Istoričeskij Vestnik», τ. 10 (1916), σ. 164-167.

κατὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ ἔτος 1917¹. Ἐγγραψεν, ὡς ὁ κύριος ἀπολογητὴς τῶν Ὄνοματολατρῶν, πολλὰ ἔργα².

1. Πρβλ. καὶ I. S molitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 310. Ἐξ ἄλλου πολλὰς πληροφορίες περὶ τοῦ βιογραφικοῦ σχεδιαγράμματος τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič ἀρνούμεθα ἐξ ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ Ρώσου θεολόγου Β. Μπομπρίνσκι (ἐξ Ἀθηνῶν, ὑπὸ ἡμερομ. 17/30 Ὀκτωβρίου 1950) πρὸς τὸν καθηγητὴν μου, ἀρχιμανδρίτην Κυπριανόν Κέρν, καθηγητὴν τῆς Πατρολογίας τοῦ Ὁρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων. Διὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Bulatonič βλ. καὶ A. B u l a t o n i č, S vojskami Menelika II..., Sankt Peterburg 1900.

2. Ieroslimonah A n t o n i j (B u l a t o n i č), 1. Apologija, ἑ.ἀ., σ. 189. 2. Moja mislj vo Hriste: O dejatel'nosti (energii) Božestva, Sankt Peterburg 1914, σ. 244. 3. Materialy k sporu o počitanii Imeni Božija, α' ἑκδ., Μόσχα 1913. 4. Vvedenie v sočinenie Opravdanie very v nepovedimoe, nepostizhaemoe, božestvennoe Imja Gospoda Iisusa Hrista, Sankt Peterburg 1916, σ. 20. 5. Moja bor'ba s imjaborcami na Svjatoj Gore, «Istoričeskij Vestnik», τ. 3 (1916), σ. 648-682 καὶ τ. 10 (1916), σ. 133-169, καὶ ἀνάτυπον Sankt Peterburg 1917. 6. Opravdanie very, ἑ.ἀ., σ. 228. 7. Istorija Afonskoj smuty, α' ἑκδ., Petrograd 1917 καὶ 8. Afonskij razgrom, ἑ.ἀ., σ. 10.

Ἐκ τῶν ἀναφερθέντων ἔργων καλὸν θὰ ᾗτο νὰ ἐγνώριζεν ὁ ἀναγνώστης τὰ περιεχόμενα τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου B u l a t o n i č. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἑξῆς: Apologija Very vo Imja Božija i vo Imja Iisus, ἑκδ. «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς βιβλιοθήκης» (τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Ἐταιρείας»), Μόσχα 1913, σχ. 8ον, σ. 189:

σ. 1-20, 1) Γενικαὶ ἀρχαὶ τῶν Ὄνοματομάχων, δηλ. τῶν ἀντιφρονούντων πρὸς τοὺς Ὄνοματολάτρας.

σ. 21-41, 2) Βιβλικά καὶ Πατριστικά μαρτυρία, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτός ὁ Θεός.

σ. 42-47, 3) Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ θεία δύναμις καὶ ὄχι ἡ δύναμις διὰ μέσου τοῦ ὀνόματος.

σ. 48-74, 4) Πᾶσα προσευχὴ τελεῖται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

σ. 75-82, 5) Ἡ ὁμολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν «Προσευχὴν τοῦ Ἰησοῦ» εἶναι Αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

σ. 83-99, 6) Περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς θείας ἀξίας τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦ».

σ. 100-115, 7) Τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς» εἶναι ὄνομα ἐνέχον θείαν ὑπόστασιν καὶ ὄνομα ὑπερᾶν παντός ὀνόματος.

σ. 116-120, 8) Ἀνάλυσις τοῦ Ἀκαθίστου καὶ τοῦ Παρακλητικοῦ Κανόνος πρὸς τὸν Γλυκύτατον Ἰησοῦν.

σ. 121-136, 9) Μαρτυρίαι ἐκ τοῦ Ψαλτηρίου περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

σ. 137-152, 10) Μαρτυρίαι ἐκ τῆς Βίβλου περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

σ. 153-171, 11) Ἡ σημασία τῶν φράσεων «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ» καὶ «Αὐτὸς ὁ Θεός», συνδυαζόμεναι εἰς τὰς Ἀκολουθίας.

σ. 172-186, 12) Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι προσκύνησις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ.

σ. 187-189, 13) Συμπεράσματα: Δίδομεν ἐνταῦθα περίληψιν τῶν συμπερασμάτων τοῦ βιβλίου, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς γράφει: «Ὁμολογῶ, ὅτι: 1. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός. 2. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὑποστατικὸν τῆς θεότητος, δηλ. ἔχει σχέσιν μὲ τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Κυρίου. 3. Τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς»

Ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸ προσκηνίον τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Προφήτου Ἡλίου τοῦ Ἀγίου Ὁρους ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκινήτοποίησε τοὺς Ρώσους μοναχοὺς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὥστε νὰ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁπαδῶν τῶν. Ἦδη τὸ 1912 Ὀνοματολάτραι μοναχοὶ μεταξὺ τῶν Ρώσων ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Προφήτου Ἡλίου καὶ εἰς τὴν ἔρημον τὴν καλουμένην Θηβαΐδα.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος Μισαήλ δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα. Εἰς μάτην παρεκλήθη ὁ Bulatonič νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς δοξασίας του. Ὁ τελευταῖος εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1912)¹ γράφει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς:

*Imja Iisusa est Bog;
Slova, slyšannyja na Favore
Apostolami, sut sam Bog;
Slova, slyšannyja na Sinae
Izrailtjanami, sut Sam Bog,
i vsjakoe Božestvennoe slovo
v Evangelie est Sam Bog²*

*Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Θεός.
Οἱ ἐν Θαβωρίῳ λόγοι οἱ ἀκουσθέντες
ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι Αὐτοῦ ὁ Θεός.
Οἱ ἐν Σινᾷ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν
λόγοι εἶναι Αὐτοῦ ὁ Θεός.
Καὶ πᾶς ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θεῖος λόγος
εἶναι Αὐτοῦ ὁ Θεός³.*

Ὁ Bulatonič, τέλος, γράφει συμπερασματικῶς ἀργότερον εἰς ἔργον του⁴ τὰ ἑξῆς: «...ὑποστηρίζαμεν, ὑποστηρίζομεν καὶ θὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτός ὁ Θεός καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι Αὐτός ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός».

Ἡ διάδοσις ὁμῶς τῶν ἰδεῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀνησύχησε τόσον τὸν καθηγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος ὅσον καὶ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Ἡ ἀνησυχία προήρχετο κυρίως ἐκ τοῦ γεγο-

ἐνέχει θεϊαν δύναμιν καὶ εἶναι ἀχώριστον τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. 4. Πάντα τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ ἐνέχουν θεϊαν δύναμιν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα «Ἰησοῦς» πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ περισσότερον διὰ τὴν σωτηρίαν μας». Τέλος, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βιβλίου σημειοῦμεν, ὅτι ἡ ἐκδοῦσα τὸ ἔργον τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič, «Θρησκευτικὴ καὶ Φιλοσοφικὴ Ἑταιρεία» ἀναγνωρίζει, ὅτι τὸ βιβλίον «ἔχει μερικάς ἐσωτερικάς ἀτελείας» (Πρβλ. *Arlogija*, ἔ.ἀ., σ. XI).

1. Βλ. ἀποσπάσματα τῆς ἐπιστολῆς «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 11 (1913) σ. 363-364.

2. Βλ. ρωσικὸν κείμενον ἐν S. V. Troickij, *Ob Imenah Božih i imjazožnikah*, Sankt Peterburg 1914, σ. IV (παραρτήματος).

3. Βλ. ἐλληνικὸν κείμενον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 124.

4. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Bulatonič), *Opravdanie very*, ἔ.ἀ., σ. 208.

νότος, ὅτι ἀλληλοκατηγορούμενοι οἱ Ρῶσοι μοναχοὶ ἐσκανδάλιζον τὴν Ἱερὰν Πολιτείαν.

Δὲν ἔχομεν μαρτυρίας περὶ συμμετοχῆς Ἑλλήνων μοναχῶν εἰς τὴν διαμάχην τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἡ ὁποία ὡς ἀνεφέραμεν ὑπῆρξε διαμάχη καθαρῶς ρωσικῇ. Ἐξ ἄλλου ἀμάρτυρον εἶναι καὶ τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ρώσου καθηγητοῦ I. Smolitsch, ὅτι «ἡ ἀνάπτυξις τῆς νέας διδασκαλίας συμπεριέλαβε, βεβαίως, Ἑλληνας μοναχοὺς καὶ ἀνησύχησε πολὺ τὴν «Κοινότητα» τοῦ Ἁγίου Ὁρους»¹. Δὲν συμμεριζόμεθα τὴν ἄποψιν, ὅτι ἐπειδὴ «ἀνησύχησεν» ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους, θὰ ἀπετέλει ἀπόδειξιν ὅτι ἡ διαμάχη ἀπησχόλησε καὶ Ἑλληνας μοναχοὺς. Τοῦλάχιστον ἐκ τῶν παρουσιασθέντων μέχρι τοῦδε ἐγγράφων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν φαίνεται ὅτι τὸ θέμα ἀπησχόλησε καὶ Ἑλληνας μοναχοὺς². Ὁ S. Troickij μάλιστα, κατηγοροῦν τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς καὶ δικαιολογῶν τὴν βιαίαν μεταφορὰν τῶν Ρώσων Ὀνοματολατρῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν Ρωσίαν, λέγει ὅτι οἱ Ἑλληνες μοναχοὶ προώθουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν μεταξύ τῶν Ρώσων διὰ νὰ ἐκδιώξουν ὅλους τοὺς Ρώσους μοναχοὺς ἐκ τοῦ Ἄθω³...

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀναφερθεῖσα ἐπέμβασις τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος δὲν ἐπέφερε τὴν ἀναμενομένην ἡσυχίαν μεταξύ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τότε ἡ ἀπλὴ ἐπέμβασις εἰς τὴν διαμάχην μετετρέπη εἰς αἰτησιν πρὸς παροχὴν βοηθείας ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὸ ἀξιοσημείωτον γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν εἶναι, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπεμβαίνει μετὰ ἀπὸ αἰτησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Παντελεήμονος, πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič. Ἡ ἀναφερθεῖσα αἴτησις συνωδεύετο ὑπὸ τῶν ἔργων τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος: «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič

1. «Le développement de la nouvelle doctrine atteignit également des moines grecs, et inquiéta beaucoup la «Koinotis» de la Sainte Montagne». (I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 311).

2. Δὲν ἀποκλείεται, βεβαίως, τὸ γεγονός νὰ ἀπησχόλησε Ἑλληνας μοναχοὺς, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιασθῇ μόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἀγνώστων τυχόν μέχρι σήμερον ἐγγράφων. Ἀντιθέτως, οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι τῆς ἐποχῆς ἀναφέρουν χαρακτηριστικῶς, ὅτι: «Pas un instant les Grecs n'ont été attirés par ces rêveries de cerveaux slaves», Ἐν «Échos d'Orient», 1913, σ. 455. Τέλος, ὁ Π. Κομνηνός, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει θρησκευτικῇ ἔρις, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 11 (1913) σ. 372, γράφει: «Ἀπόπειρα πρὸς προσέλκυσιν καὶ ἡμετέρων, δι' ἣν καὶ φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς» ἐξεδόθη, ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Bulatonič), φαίνεται ἐντελῶς ἀποτυχούσα». Τὸ ἔργον τοῦ Bulatonič ἐξεδόθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ ἔτος 1913.

3. S. V. Troickij, Ob Imenah Božjih i imjabožnikah, ἔ.ἀ., σ. 173-174.

«'Απολογία». Ἡ πρώτη καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν Ὀνοματολατρῶν ἀναφέρεται εἰς γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' πρὸς τὸν καθηγούμενον τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος Μισαήλ καὶ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Σεπτεμβρίου 1912. Εἰς τὸ γράμμα ὁμως συναντῶμεν μόνον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς μελέτης τοῦ βιβλίου τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τὴν πατριαρχικὴν σύστασιν πρὸς τοὺς Ρώσους μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπως ἀπέχουν ἐκ τῶν ἐρίδων. Οἱ Ὀνοματολάτραι καὶ οἱ πολέμιοί των ἀποκαλοῦνται ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ὡς «ἀνόητως θεολογοῦντες». Τέλος, αἱ δύο μερίδες τῶν διαφωνούντων Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καλοῦνται, ὅπως συμβάλλουν εἰς τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν ἐν τῇ Ἁγιωνύμφῃ Πολιτείᾳ¹. Τὸ ἀναφερθὲν ὁμως πατριαρχικὸν γράμμα δὲν κατάρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Булатовиц, οἱ ὅποιοι διὰ παντὸς μέσου² φροντίζουν πλέον καὶ ἐκδιώκουν ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ ἀργότερον ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τοὺς ἀντιπάλους των³. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ Σκήτη τοῦ Ἁγίου

1. Τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ.33(1913), σ. 145-146.

2. «Manu militari» ἀναφέρει τὸ ρωμαιοκαθολικὸν περιοδικὸν «Échos d'Orient», 1913, σ. 265.

3. Θὰ πρέπει νὰ συνέβησαν τραγικὰ γεγονότα εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ἄλλ' ὥς ἴδωμεν τί ὑποστηρίζουν αἱ δύο ἀντιμαχόμεναι ὁμάδες: Οἱ Ὀνοματολάτραι, κατὰ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐκδιώκουν τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1913 (τὴν 12ην κατὰ τὸ μνημ. ἔργον: Pravda o sobytiay..., σ. 7) τὸν ἡγούμενον (sic) τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου μὲ τοὺς μὴ Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς. Τὴν δὲ 21ην-23ην (κατὰ τὸ μνημ. ἔργον: Pravda o sobytiay..., σ. 7) οἱ Ὀνοματολάτραι εἶχον σύνοδον καὶ ἐξεδίωξαν τὸν ἡγούμενον τῆς αὐτῆς Σκήτης. Τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1913 ἐκδιώκουν τοὺς πλέον φανατικοὺς ἐκ τῶν ἀντιπάλων των ἐκ τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος (Πρβλ. καὶ Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda za no 7.644..., παρὰ S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih i imjabožnikah, ἔ.α., σ. (παραρτήματος) XVIII). Τὴν 19ην Μαρτίου 1913 οἱ Ὀνοματολάτραι φροντίζουν νὰ ἐλαττώσουν τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος (Pravda o sobytiay..., ἔ.α., σ. 8). Τὴν 29ην Ἀπριλίου 1913 κατέστρεψαν τὴν τηλεφωνικὴν ἐπικοινωνίαν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος μὲ τὰς Καρυὰς διὰ τῆς Δάφνης καὶ ἡ ἐπιθυμία των ὅπως λάβουν τὴν διευθύνσιν τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ μάλιστα τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν τῆς Μονῆς δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι ἡ διεύθυνσις τῆς Μονῆς ἐξήτησε βοήθειαν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐκ «μικροῦ ἀγήματος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εὐρισκομένου εἰς τὰς Καρυὰς» (Pravda o sobytiay, ἔ.α., σ. 8). Τέλος, κατορθώνουν νὰ ἱδρῶσουν, τὴν 1ην Μαΐου 1913 εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὴν ἀδελφότητα τοῦ «Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ» (Pravda o sobytiay, ἔ.α., σ. 9). Ἀργότερον ἡ ἀδελφότης θὰ προβῇ εἰς πολλὰς ἐκδόσεις φυλλαδίων ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατῶν. Ἰδοὺ τώρα πῶς δικαιολογοῦνται οἱ Ὀνοματολάτραι: Εἰς τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, γράφει ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатовиц, ἔλαβε χώραν ἐκλογὴ ἡγουμένου, τοιοῦτος δ' ἐξελέγη ὁ (Ὀνοματολάτρης) ἀρχιμανδρίτης Δαυῖδ, διὰ ψήφων 306, ἀντὶ τοῦ (ἀντι-Ὀνομα-

Ἀνδρέου κατέστη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 τὸ προπύργιον τῶν Ὁνοματολατρῶν. Εἰς μάτην ὁ τότε Ρῶσος πρόξενος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐφρόντισε νὰ συμφιλίωσῃ τὰς δύο ἀντιμαχομένους μερίδας τῶν μοναχῶν τῆς Σκήτης¹.

Τὸ 1913, λόγῳ τῆς νέας δημιουργηθείσης καταστάσεως, ὑπεχρεώθη ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων μοναχῶν. Ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἐνήργησε βάσει διαμαρτυρίας, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου 1913, τῶν ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ὁνοματολατρῶν Ρώσων μοναχῶν τῆς Σκήτης Ἁγίου Ἀνδρέου. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρὸ τῆς ἐπεμβάσεώς του καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως οἰασδήποτε ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς ἐτεροδιδασκαλίας τῶν Ὁνοματολατρῶν, ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ συμβουλίου τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων τοῦ ἱερομάχου Ἰλαρίωνος «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič «Ἀπολογία». Ἡ ἀπόφασις τῶν καθηγητῶν ὑπῆρξε καταδικαστικὴ διὰ τὰ δύο ἀναφερθέντα ἔργα. Κατεδικάσθη τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» (ἡ β' ἐκδοσις τοῦ 1910), ἡ «Ἀπολογία» καὶ τὸ περιεχόμενον ὠρισμένων ἐπιστολῶν τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ἄλλ' ἅς ἴδωμεν, ἐιδικώτερον, τὰς θέσεις τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης²:

α. Καταδικάζεται ὁ μυστικισμὸς ἐφ' ὅσον προέρχεται ἐκ τῆς καρδίας, ἐνῶ μᾶλλον πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ νοῦ!

β. Ἡ γνωμοδότησις τῶν θεολόγων καθηγητῶν ἐγένετο καὶ ἐπιτροχάδην, ὥς ἀναφέρει τὸ σχετικὸν κείμενον: «Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας, δὲν ἠδυνήθη μὲν ὁ σύλλογος τῶν θεολόγων καθηγητῶν

τολάτρου) ἀρχιμανδρίτου Ἱερωνύμου, ὅστις ἔλαβε μόνον 70. Συμβαίνει ὁμως νὰ εἶναι, μέχρι τῶν ἐκλογῶν, ἡγούμενος ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἱερώνυμος ὁ ὁποῖος δὲν παρέδιδε τὴν ἡγουμενίαν εἰς τοὺς Ὁνοματολάτρας. Οἱ 70 ἀντι-Ὁνοματολάτραι, κατὰ τὸν Bulatonič πάντοτε, μὴ παραδίδοντες τὰ σκήπτρα τῆς διοικήσεως τῆς Σκήτης εἰς τοὺς 306, ἐπετέθησαν πρῶτοι κατὰ τῶν Ὁνοματολατρῶν καὶ διὰ γρόνθων τοὺς ἐκτύπησαν· μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonič δὲν κατάρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τοὺς γρόνθους. Πβλ. ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Bulatonič), Opravdanie very, ἔ.ἀ., σ. 210. Σημειώτεον, ὅτι οὐδεμίαν δικαιολογίαν συνηγάσαμεν ἐκ μέρους τῶν Ὁνοματολατρῶν διὰ τὰ γεγονότα τῆς Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος.

1. I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 311.

2. Βλ. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀποφάσεως τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης: «Γνωμοδότησις τοῦ συλλόγου τῶν θεολόγων καθηγητῶν περὶ τῆς ἐσχάτης ἐμφανισθείσης ἐν Ἁγίῳ Ὁρει παρὰ τοῖς Ρώσσοις μοναχοῖς καινοφανοῦς διδασκαλίας περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς», κατ' ἐντολὴν τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου», «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 123-125.

δι' ἔλλειψιν χρόνου νὰ διέλθῃ καὶ τὴν πολυσέλιδον καὶ ρωσιστὶ μόνον ἀποσταλεῖσαν αὐτῷ ἀπολογίαν¹, νομίζει ὅμως ὅτι ἀντελήφθη τοῦ πνεύματος αὐτῆς στηριχθεὶς καὶ μόνον ἐπὶ τῶν ἄλλων τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ ὑποβληθέντων καὶ παραπεμφθέντων αὐτῷ ρωσικῶν τε καὶ ἑλληνικῶν ἐγγράφων καὶ ἐντύπων, εἴτε ἐν εἵδει ὁμολογιῶν, εἴτε ἐν εἵδει πρακτικῶν καὶ κατηχήσεων». Ταῦτα ἀναφέρει ἡ σχετικὴ γνωμοδότησις. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον, ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σελευκειᾶς Γερμανοῦ Στρηνοπούλου ὑπογραμμίζει, ὅτι: «Ὁ σύλλογος συνελθὼν εἰς ὁκτὼ ἐπανειλημμένας συνεδρίας, μελετήσας τὰ ὑποβληθέντα ἔγγραφα καὶ διασκεφθεὶς, ἐξέδωκε τῇ 30ῇ μαρτίου (τοῦ ἔτους 1913) τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτοῦ καὶ ὑπέβαλε διὰ τῆς ἐπομένης ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα...»

γ. Μετ' ἐμφάσεως ἀναφέρονται αἱ θέσεις τοῦ ἱερομάχου Ἀντωνίου Булатовиç, ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι: «Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι Θεός, οἱ ἐν Θαβωρίῳ λόγοι οἱ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, οἱ ἐν Σινᾷ ἀκουσθέντες ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν λόγοι εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ πᾶς ὁ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ θεῖος λόγος εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός».

δ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ ἀντίθετος μερὶς τῶν Ὀνοματολατρῶν ὑποχωροῦσα ὑποπίπτει εἰς δογματικὰ σφάλματα «εἴτε ἐκ συνδιαλλακτικοῦ πνεύματος φερομένη, εἴτε καὶ ἄλλως»· ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ προσκυνῇ μόνον Αὐτὸν Τοῦτον τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ὄχι τὸ ὄνομά Του.

ε. Τέλος, οἱ καθηγηταὶ ἀναγνωρίζουν ὅτι οἱ ἀντίθετοι τῶν Ὀνοματολατρῶν «ἐδῶκαν λαβὴν δεδικοιολογημένης ἀντιρρήσεως» πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας.

Τὴν γνωμοδότησιν ὑπογράφουν οἱ: Ὁ (σχολάρχης) μητροπολίτης Σελευκειᾶς Γερμανὸς Π. Στρηνόπουλος καὶ ὁ σύλλογος τῶν θεολόγων καθηγητῶν: ἀρχιμ. Ἰωάννης Εὐστρατίου, ἀρχιμ. Δημήτριος Γεωργιάδης, διάκονος Βασίλειος Στεφανίδης, Βασίλειος Ἀντωνιάδης καὶ Παντολέων Κομνηνός².

1. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ μνημ. ἔργου τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου (Булатовиç), ἹΑπολογία.

2. Πάντες οἱ καταδικάσαντες τὰς θέσεις τῶν Ὀνοματολατρῶν καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, μετεξεπαιδεύθησαν εἰς τὴν γερμανόφωνον Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐγνώριζον λίαν καλῶς, ἵνα μὴ γράψωμεν ἀποκλειστικῶς, τὰς θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς τάσεις τῆς γερμανοφώνου νοοτροπίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος:

α) Ὁ μητροπολίτης Σελευκειᾶς Γερμανὸς Στρηνόπουλος (1872-1951) εἶναι ὁ γνωστὸς θεολόγος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἀργότερον μητροπολίτης Θυατείρων. Τὸ 1903 ἀνηγορεύθῃ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας με θέμα: «Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἱππολύτου». Πρβλ. Β. Θ. Σταυρίδου, ἹΙερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (1844-1923), τόμος Α', Ἀθῆναι 1970, σ. 64-72, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ 1913 εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εὐρίσκετο ὁ Γερμανὸς Ε' (1913-

β) Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰωάννης Εὐστρατίου (1860-1922) ὑπῆρξεν ἔθνομάρτυς, σφαγεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1922. Τὸ 1885 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰένης μεθ' ἡμᾶς «Σεβήρος ὁ μονοφυσίτης, πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος μέχρι τῆς ἐπὶ Μηνᾶ Συνόδου (482-531) σχέσις τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν», ἡ ὁποία διατριβὴ ἐξεδόθη τὸ 1894 ἐν Λειψίᾳ. Πρβλ. καὶ Α. Γ. Τσερνόγλου, Εὐστρατίου Ἰωάννης, Θ.Η.Ε., τ. 5 (1964), σ. 1.102-1.103 καὶ Β. Θ. Σταυρίδου, ἑ.ἀ., σ. 117-118, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

γ) Ὁ ἀρχιμανδρίτης Δημήτριος Γεωργιάδης ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τὸ ἔτος 1893. Μετεξεπαιδεύθη εἰς τὸν πρακτικὸν κλάδον τῆς Θεολογίας εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1899 ἐδίδαξεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Κανονικὸν Δίκαιον, Ὀμιλητικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Πρβλ. Β. Θ. Σταυρίδου, ἑ.ἀ., σ. 129-130, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

δ) Ὁ διάκονος Βασίλειος Στεφανίδης (1878-1958) εἶναι ὁ μετέπειτα ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγητὴς τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1908 ἕως τοῦ 1912 μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν μαθητὴς τῶν H. Lietzmann καὶ A. von Harnack. Τὸ 1912 ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελβέργης μετὰ τὴν διατριβήν: «Platon's Politicos zu seiner Politeia und dem Nomoi». Οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε μετὰ τὴν μυστικὴν θεολογίαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἐμέμφοτο. Πρβλ. π.χ. τὰς κρίσεις του περὶ τῆς θεολογίας τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. «Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ πολλάκις μετεχειρίζετο ἐρωτικά ἐκφράσεις. Ὅπως ὅλοι οἱ μυστικοί, οὕτω καὶ ὁ Συμεὼν ἐφρόνει, ὅτι τὴν μέλλουσαν μακαριότητα δύναται τις νὰ προσπολαύσῃ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ... Ταύτην τὴν ἐννοίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ) ἐθεώρει (ὁ Συμεὼν) εὐκολωτέραν, ἔνεκα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐφρόνει μάλιστα, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ ἦτο ὁ μυστικισμός... Διὰ τὸν μυστικισμόν ἡρμोजε βεβαίως ὁ μονοφυσитизμός, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκε τὴν θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο τὰ μυστικά συγγράμματα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, γραφέντα τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, εἶναι μονοφυσιτικά, οἱ δὲ μοναχοί, οἱ ρέποντες πρὸς τὸν μυστικισμόν, ἔρρεπον τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα καὶ εἰς τὸν μονοφυσитизμόν δύναται τις, μάλιστα, νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ μυστικισμός ἐγέννησεν τὸν μονοφυσитизμόν...». (Β. Κ. Σταυρίδου, ἑ.ἀ., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, α' ἐκδ., Ἀθῆναι 1948, σ. 430-431). Εἰς τὴν δευτέραν ἐκδοσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας του, Ἀθῆναι 1959, εἶναι ἡπιώτερος εἰς τὰς κρίσεις του ὡς πρὸς τὴν μυστικὴν θεολογίαν. Περὶ τῆς δευτέρας ταύτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του, ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸν εἰδικὸν πρόλογον: «...συνεπληρώθη καὶ διωρθώθη παρ' ἐμοῦ, ἵνα ἀναπακριθῇ εἰς τὰς νέας ἐπιστημονικὰς ἀνάγκας». Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σταυρίδου, ἑ.ἀ., σ. 130-136, ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

ε) Ὁ Βασίλειος Ἀντωνιάδης εἶναι ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἑρμηνευτικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Γερμανίαν ἔνθα τὸ 1890 ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Λειψίαν. Πρβλ. καὶ Ν. Μητσόπουλου, Ἀντωνιάδης Βασίλειος, Θ.Η.Ε., τ. 2 (1963), σ. 955-956.

στ) Ὁ Παντολέων Κομνηνὸς (1867-1923) εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος δὲν μετεξεπαιδεύθη εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ εἰς τὴν Πετρούπολιν τῆς Ρωσίας περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐγνῶριζε τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐδίδαξεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης. Ἦτο ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ μελετήσῃ τὰ συγγράμματα τῶν Ὀνοματολατρῶν (Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σταυρίδου, ἑ.ἀ., σ. 121). Ἀλλωστε, ἔγραψε καὶ ἄρθρον

1918), ὁ ὁποῖος μὲ πατριαρχικὸν γράμμα τῆς 5ης Ἀπριλίου 1913¹ πρὸς τοὺς «Ἐπιστάτας καὶ Ἀντιπροσώπους τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους», ἐπαναλαμβάνει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας στηριζόμενος τόσον εἰς τὴν πρώτην καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Ἰωακείμ Γ' ὅσον καὶ εἰς τὴν γνωμοδότησιν τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἐπὶ πλέον, τὸ πατριαρχικὸν γράμμα τῆς 5ης Ἀπριλίου 1913 ἐχρησίμευσεν καὶ ὡς διαβιβαστικὸν ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη ἡ γνωμοδότησις τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Καὶ ἐνῶ ἡ πρώτη ἐπὶ Ἰωακείμ Γ' καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀπηϋθύνετο «τοῖς ἀνοήτως θεολογοῦσιν, αὐτόθι μοναχοῖς...», ἡ δευτέρα, ἡ ἐπὶ Γερμανοῦ Ε' ἀσχολεῖται περὶ τῆς «ὀσημέραι διαδόσεως τῆς δυσσεβοῦς καὶ ψυχοφθόρου ταύτης διδασκαλίας».

Ἡ δευτέρα καταδικαστικὴ ἀπόφασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Ἀπριλίου 1913 ἀνεγνώσθη πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Παντελεήμονος ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Πρωτάτου τὴν 2αν Μαΐου 1913². Δυστυχῶς ὅμως καὶ ἡ δευτέρα ἐπέμβασις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐπὶ πατριαρχείας Γερμανοῦ Ε' δὲν ἐπέφερεν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα τῆς καταπαύσεως τῶν ἐρίδων.

Οἱ ἐκδιωχθέντες ἐν τῇ μεταξὺ Ρῶσοι μοναχοὶ ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Ἰανουαρίου, ὡς εἶδομεν, ἀπευθύνονται δι' αἰτήσεως πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ ζητοῦν τὴν ἐπέμβασιν αὐτῆς.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας μετ' ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ τῆς «Ἀπολογίας», τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, καθὼς καὶ πολλῶν φυλλαδίων ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν, προβαίνει τὴν 18ην Μαΐου 1913 εἰς τὴν καταδίκην τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ καλεῖ τοὺς ἐν τῇ Ἀθῶν Ρώσους μοναχοὺς ὅπως καταπαύσουν τὰς διαμάχας³. Εἰδικώτερον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ἀναφέρει εἰς τὴν καταδικαστικὴν τῆς ἀπόφασιν (τῆς 18ης Μαΐου 1913) ὅτι κατέχει ἤδη τρεῖς ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι

διὰ τὰ ἐν Ἀθῶν διαδραματισθέντα γεγονότα τὸ 1913. (Π. Κ ο μ ν η ν ο ὺ, μνημ. ἔργον). Πρβλ. καὶ Β. Θ. Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, ἔ.ἀ., σ. 118-128, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

1. Βλ. Τὸ πλῆρες κείμενον τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 146.

2. Pravda o sobytiah, ἔ.ἀ., σ. 9.

3. Τὴν εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τοῦ κειμένου βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192. Πρβλ. καὶ ὑποσημ. 2 τῆς σελ. 119.

κἂν εὐνοῖκαί διὰ τοὺς Ὄνοματολάτρας: τὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος (Roždestvenskij), τὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου (Hrapovickij) καὶ τὴν τοῦ θεολόγου καθηγητοῦ S. V. Troickij. Τὸ περιεχόμενον τῶν τριῶν ἐκθέσεων συμπίπτει (κατὰ τὴν ἐγκύκλιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας) μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς γνωμοδοτήσεως τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Κατόπιν, ἡ ἐγκύκλιος περιέχει ἀνάλυσιν τῶν ἔργων «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου» τοῦ ιερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ τῆς «Ἀπολογίας» τοῦ ιερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič.

Ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς τόσον τῶν βιβλίων τῶν ιερομονάχων Ἰλαρίωνος καὶ Ἀντωνίου, ὅσον καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἔχει νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἐγένετο κατάχρησις καὶ μὴ λελογισμένους καὶ ἐπακριβῆς ὑπομνηματισμὸς τῶν βιβλικῶν χωρίων· καθ' ὅτι οἱ μὲν Ὄνοματολάτραι παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ ἄκρου μυστικισμοῦ, ἡ δὲ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας (παρασυρομένη ὑπὸ τῶν δύο ἀναφερθέντων ἀρχιεπισκόπων) ὑπὸ τοῦ νομιναλισμοῦ. Ἐπίσης ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὴν θέσιν τῆς ἀντιθέτου τῶν Ὄνοματολατρῶν μερίδος κατέλαβον οἱ δύο ἀναφερθέντες ἀρχιεπίσκοποι καὶ ὁ θεολόγος καθηγητὴς εἰς σημεῖον, ὥστε τοῦ λοιποῦ οἱ ἀντι-Ὄνοματολάτραι νὰ εἶναι ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας. Ἀκολουθῶς ἡ συνοδικὴ ἐγκύκλιος ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Ὄνοματολάτρας νὰ παραπέμπουν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ π. Ἰωάννου τῆς Κρονστάνδης, ὑποστηρίζουσα ὅτι παραποιοῦν τὴν σκέψιν του. Τέλος, ἡ ἐγκύκλιος τρίς ἀναφέρεται εἰς τὴν ὀρθόδοξον περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ λατρείαν, ἡ ἀνάλυσις τῶν ὁποίων θὰ ἐξήτει εἰδικὸν δογματολόγον. Ἡμεῖς παραθέτομεν ταῦτα ἐν μεταφράσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν:

«...Ἡ ὀρθόδοξος δὲ θεολογία περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

α. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιον, ἀξιοπροσκύνητον καὶ ἐπιπόθητον, διότι χρησιμεύει ἡμῖν ὡς λεκτικὸς καθορισμὸς τοῦ ἐπιποθητοτάτου καὶ ἁγιωτάτου ὄντος, τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς πάντων τῶν ἀγαθῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι θεῖον διότι ἀπεκαλύφθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁμιλεῖ ἡμῖν περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν κ.λ. Ἐν τῇ προσευχῇ (ιδίᾳ τῇ τοῦ Ἰησοῦ) τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶναι ἀχώριστα ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν, οἷονεῖ συνταντίζονται, καὶ μάλιστα δὲν δύνανται καὶ δὲν ὀφείλουσι νὰ χωρίζονται καὶ νὰ ἀντιτίθενται τὸ ἐν πρὸς τὸ ἕτερον, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἐν τῇ προσευχῇ καὶ μόνον διὰ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἐν τῇ θεολογικῇ ὁμῳς ἐξετάσει, ὡς καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνον ὄνομα, οὐχὶ δὲ αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ οὐχὶ ἡ ιδιότης αὐτοῦ· ὀνομασία τοῦ ἀντικειμένου καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, δι' ὃ καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῇ ἡ ὀνομασθῇ οὔτε Θεὸς (τοῦθ' ὅπερ θὰ ἦτο ἀνόητον καὶ βλάσφημον), οὔτε θεότης, διότι δὲν εἶναι οὐδὲ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

β. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀπαγγελλόμενον ἐν τῇ προσευχῇ μετὰ πίστεως δύνανται νὰ τελέσῃ καὶ θαύματα, ἀλλ' οὐχὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, οὐδὲ συνεπεία θείας τινὸς δυνάμεως ἐς αἰεὶ οἰονεὶ ἐγκλεισθείσης ἐν αὐτῷ, ἢ προσκολληθείσης εἰς αὐτό, ἥτις νὰ ἐνεργῇ ἥδη μηχανικῶς, ἀλλ' οὕτω, ὅτι ὁ Κύριος βλέπων τὴν πίστιν ἡμῶν (Ματθ. 9,2) καὶ δυνάμει τῆς ἀψευδοῦς αὐτοῦ ὑποσχέσεως, πέμπει τὴν χάριν αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῆς τελεῖται τὸ θαῦμα.

γ. Μερικῶς τὰ ἅγια Μυστήρια συντελοῦνται οὐχὶ διὰ τὴν πίστιν τοῦ τελοῦντος καὶ οὐχὶ διὰ τὴν πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, ἀλλὰ οὐχὶ καὶ δυνάμει τῆς ἀπαγγελίας ἢ τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν πίστιν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ἐκ προσώπων τῆς ὁποίας ταῦτα τελοῦνται, καὶ δυνάμει τῆς δοθείσης αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας.

Τοιαύτῃ ἡ πίστις ἡ ὁρθόδοξος, ἡ πίστις ἡ πατερικὴ καὶ ἀποστολική...»¹

Οὐδὲν ὡσαύτως ἀποτέλεσμα ἐπέφερε καὶ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

Τότε καὶ ἐφ' ὅσον οἱ Ὀνοματολάτραι δὲν ἐπείσθησαν εἰς τὴν κατάπausιν τῶν ἐρίδων, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἡ ἀποστολὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος δύο ἐκπροσώπων αὐτῆς (ἐνὸς κληρικοῦ καὶ ἐνὸς λαϊκοῦ), μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπέφερον τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν διαμαχομένων. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ὁ ἀρχιεπίσκοπος² Νίκων Roždestvenskij, μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ὁ θεολόγος καθηγητῆς S. V. Troickij, ἦσαν πολέμιοι τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ἀμφότεροι ἐστάλησαν ὅπως πληροφορήσων τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ρωσίας³. Ὁ S. Troickij ἦτο «Μάγιστρος Θεολογίας», καθηγητῆς τοῦ Σεμιναρίου τῆς Πετροπόλεως καὶ σύμβουλος τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων⁴. Βεβαίως, οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπέφερεν ἡ ἀποστολὴ ἀμφοτέρων εἰς τὴν κατάπausιν τῶν ἐρίδων, ὅχι μόνον διότι ἦσαν πολέμιοι τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἀλλὰ καὶ διότι συμπεριφέρθησαν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος πρὸς αὐτοὺς ὡς ἀπὸ θέσεως ἰσχύος. Ἡ ἀποστολὴ διήλθεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 1ην Ἰουνίου 1913 καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε' «καὶ ὠμίλησε διὰ μακρῶν περὶ τῆς ἀναφανείσης ἀσυστάτου διδασκαλίας περὶ τοῦ ὀνόματος «Ἱησοῦς», ἀνακρινάσας καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου τῆς Ρωσίας,

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 192.

2. Κατὰ τὴν ρωσικὴν συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας προΐσταται ὁ Πατριάρχης, ἀκολουθοῦν οἱ μητροπολίται, οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ἐπίσκοποι κ.λ., δηλ. ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας προΐσταται τῶν ἐπισκόπων.

3. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda za no 7.644... παρὰ S.V. Troickij, Ob Imenah Božjih i imjabožnikah, ἑ.ἀ., σ. (παρὰρτήματος) XIX.

4. Αὐτόθι. Βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ S. V. Troickij βλ. εἰς τὸ ἔργον τοῦ N. Zernov, The Russian Religious Renaissance of the Twentieth Century, ἑ.ἀ., σ. 339.

δι' ἧς κατεδικάσθη ἡ αἰρετική αὐτὴ διδασκαλία... Ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος κ. Νίκων ἀπῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὅρος τῇ τρίτῃ (4.6.1913), λαβὼν τὰς νενομισμένας πατριαρχικὰς ἐπιστολὰς τὰς συνιστώσας εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τὸν σεβασμιώτατον προσκυνητήν¹. Ἄλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων δὲν ἦτο προσκυνητὴς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἦλθεν ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ληφθεῖσαν ἤδη ἀπόφασιν αὐτῆς ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ἦσαν αἰρετικοί. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀποστολή, ἀποτελουμένη ἐξ ἐνὸς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐξ ἐνὸς λαϊκοῦ θεολόγου, συνεπληρώθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ρώσου Γενικοῦ Προξένου Šebunin καὶ δύο ἐτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ρωσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν Serafimov καὶ Ščerbin. Ἀπαντῆσαι ἀφίχθησαν πρὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος διὰ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου Doneč² τὴν 5ην Ἰουνίου 1913³.

Ἐάν πιστεύσωμεν εἰς πληροφορίας τῆς ἐποχῆς, προερχομένας ἐκ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὕρισκόμεθα πρὸ ἀχαρακτηριστῶν πράξεων ἐκ μέρους τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ρωσίας. Αἱ πληροφορίες αὗται προέρχονται ἐκ δύο Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, Ὄνοματολατρῶν καὶ συνεπῶς ἀντιτιθεμένων πρὸς τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς, τῶν Θεοφίλου Kouznetsov καὶ Ἰακώβου Černopiatov. Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν ρωσικὴν ἐφημερίδα Russkaja Malouja⁴. Διὰ τὰς πληροφορίας αὐτάς (ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐπὶ ἑξ ἡμέρας ἐκάλει τοὺς Ὄνοματολάτρας εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ὅπως μετανοήσουν καὶ δηλώσουν ὑποταγὴν· ὅτι ἐπὶ ἑξ ἡμέρας εἷς μόνον μοναχός, ὁ π. Hiram, μετενόησεν· ὅτι εἰς τὰς συζητήσεις ὁ ἀρχιεπίσκοπος παρεφέρετο καὶ... ἐλησμόνει βασικὰς δογματικὰς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι διὰ βοῆς ἀπεδοκίμαζον τὸν ἀρχιεπίσκοπον· τέλος, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος πλήρης μύδρων ἠπειλῆσε τοὺς Ὄνοματολάτρας ὅτι θὰ καταπαύσῃ — ὁ ἴδιος — τὴν αἵρεσιν διὰ παντός μέσου) καὶ ὁ ἀναφερθεὶς συντάκτης τῶν εἰδήσεων J. Daubray ἔχει ἀμφιβολίας⁵.

Βεβαίως, αἱ ἀνωτέρω πληροφορίες ἀπέχουν τῆς πραγματικότητος, διότι μεγάλη μερὶς τῶν Ρώσων μοναχῶν δὲν ἠκολούθει τοὺς Ὄνοματολάτρας. Τὸ γεγονός ὁμῶς ὅτι ἡ ἀποστολή ἀπεδοκιμάσθη διὰ βοῆς ὑπὸ τῶν Ὄνοματολα-

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια». τ. 33 (1913), σ. 181, ἐνθα ἀναφέρεται μόνον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων.

2. Kanonerskaja lodka «Doneč».

3. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἔ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XIX.

4. Παρὰ J. Daubray, Les onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1913, σ. 456.

5. Αὐτόθι.

τρών αναφέρεται και υπό του ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος¹. Ἐξ ἄλλου, ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων εἰς ἀκολουθίαν εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος, ἀνέγνωσε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὴν γνωστὴν καὶ ἀναφερθεῖσαν ἤδη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Μαΐου 1913² προφανῶς διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀνάλογον κλίμα καὶ νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας, ὅχι ὡς πρὸς παραστρατίσαντας ὁπαδοὺς ἑτεροδιδασκαλίας ἐνθα ὡς ποιμὴν διὰ τῆς πατρικῆς του στοργῆς θὰ τοὺς ἐκάλει εἰς τὴν μάνδραν, τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μᾶλλον παρασυρθεῖς καὶ ἐκ τῆς παρουσίας πλησίον αὐτοῦ, ἐνὸς Γενικοῦ Προξένου, θέλων νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Ὀνοματολάτρας³. Συνεχίζων τὴν, ἄνευ τακτικῆς, ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπέβαλε τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὴν Μονὴν Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ εἰς τὴν Σκῆτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀποστολή, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, δὲν ἐπέφερε τὴν ἀναμενομένην τάξιν καὶ εἰρήνην μεταξὺ τῶν Ρώσων μοναχῶν, τότε ἀπεφασίσθη ἡ μεταγωγὴ τῶν Ὀνοματολατρῶν *manu militari* εἰς τὴν Ρωσίαν⁴. Πραγματικῶς, τὴν 9ην Ἰουλίου 1913 ἄγλημα τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ συνέλαβε 621 Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς καὶ τὴν 17ην Ἰουλίου ἐτέρους 212. Συνολικῶς μετεφέρθησαν διὰ δύο ἀποστολῶν εἰς τὴν Ρωσίαν 833 μοναχοί. Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος συνήφθη ἀληθὴς μάχη μεταξὺ τῶν Ρώσων στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀσχολοῦμενοι μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀναφέρουν ἀπλῶς καὶ ἄνευ ἐτέρου ὑπομνήματος ὅτι μετεφέρθησαν Ρῶσοι μοναχοὶ εἰς τὴν Ρωσίαν⁴. Βεβαίως, τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 τὸ Ἅγιον

1. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἑ.ἀ., σ. (παρارتήματος) XIX.

2. Τὴν 7ην Ἰουνίου 1913 π.χ. ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐζήτησε νὰ ἐξετάσῃ τὰ διαβατήρια πάντων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὁρεῖ Ρώσων μοναχῶν (Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἑ.ἀ., σ. (παρارتήματος) XX). Ἐτερον κείμενον κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὸ ἀναφερθὲν ἤδη Pravda o sobytiah, ἑ.ἀ., σ. 11, ἀναφέρει ὅτι τὴν 7ην Ἰουνίου 1913 ὁ Γενικὸς Πρόξενος «...ἐκάλεσε τοὺς μοναχοὺς εἰς συζητήσεις». Καὶ ἐφ' ὅσον, εἴτε ἡ ἐξέτασις τῶν διαβατηρίων εἴτε αἱ συζητήσεις ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Προξένου δὲν ἐπέτυχον, τότε ἐδόθη διαταγὴ ὅπως συλληφθοῦν οἱ Ὀνοματολάτραι. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς συμπλοκῆς τὴν ὁποίαν θὰ συναντήσωμεν ἀργότερον. Ὁ Γενικὸς Πρόξενος εἶχε δώσει διαταγὰς πρὸς τὸ ρωσικὸν ἄγλημα ὅπως συλλαμβάνῃ τοὺς Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς «ἀλλὰ χωρὶς νὰ κυθῇ αἷμα» (no bez krvorpolitija). Πρβλ. καὶ Pravda o sobytiah, ἑ.ἀ., σ. 14.

3. Ἐκ τῶν πραγμάτων ὅπως φαίνεται, ὅτι ἡ μεταγωγὴ εἶχεν ἀποφασισθῇ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

4. Πρβλ. καὶ Ν. Ε. Τζιράκη, Παντελεήμονος Ἁγίου Μονή, Θ. Η. Ε., τ. 9 (1966), σ. 1.136.

Όρος είχαν απελευθερωθῇ ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐτέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Θὰ διερωτηθῇ ὅμως ὁ ἐρευνητής: διατί μὲ τόσην εὐκολίαν προσήγγισαν τὰ δύο ρωσικά πλοῖα εἰς τὸ Ἅγιον Όρος; Δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἡ ἄδεια προσεγγίσεως. Πάντως, τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 συνεζητοῦντο ὑπὸ τῆς διεθνοῦς διπλωματίας ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον τοῦ Ἅγίου Όρους. Ἀλλωστε τὴν 17ην Μαΐου τοῦ ἔτους 1913 ἔλαβε χώραν ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου καὶ τὴν 10ην Αὐγούστου 1913 ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Διὰ τῆς τελευταίας ἐτέθη «ὀριστικὸν τέρμα εἰς τὰς προσπάθειάς τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἅγίου Όρους»¹. Τέλος, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἐτεροδοξασκαλία τῶν Όνοματολατρῶν καὶ ἡ ἔρις μεταξὺ τῶν Ρώσων ἐσκανδάλιζε τὴν Ἀγιώνυμον Πολιτείαν, δὲν θὰ πρέπει νὰ παρίδωμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸν Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1913 ἡ Ρωσία μὲ τὰς συνεχεῖς πιέσεις τῶν διπλωματῶν της περὶ διεθνοποιήσεως (γράφε: ἐκσλαβισμού) τοῦ Ἅγίου Όρους, ἀποστέλλουσα δύο πολεμικά πλοῖα πρὸς μεταγωγὴν τῶν Όνοματολατρῶν μοναχῶν, ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ ἐπίδειξιν ἰσχύος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ λόφου ὑφίστατο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς προσβολῆς τῶν ἐν Ἀγίῳ Όρει Ρώσων ὡς ταραχοποιῶν, γεγονός τὸ ὁποῖον τοὺς ἐξέθετε εἰς τὰ ὄμματα τῆς διεθνοῦς διπλωματίας. Πάντως, οἱ Ρῶσοι μοναχοὶ τοῦ Ἅγίου Όρους ἠλαττώθησαν ὄχι μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τοῦ 1917, ὡς συνήθως γράφεται, ἀλλὰ μετὰ τὴν μεταγωγὴν εἰς τὴν Ρωσίαν τῶν Όνοματολατρῶν τὸ ἔτος 1913. Τέλος, κατὰ τὸ ἐβδόμημαδιον περιοδικὸν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως², δύο

1. Σ. Ι. Παπαδάτου, Ἡ πολιτειακὴ θέσις τοῦ Ἅγίου Όρους, Ἀθῆναι 1965, σ. 38. Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Αἱ σλαβικάι διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Όρει καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πολιτικάι καὶ νομικάι συνέπειαι, Ἰωάννινα 1961, σ. 132 κ.ἐ. Πρβλ. καὶ I. D o e n s - X. K. Παπαστάθου, Νομικὴ βιβλιογραφία Ἅγίου Όρους (1912-1969), «Μακεδονικά», τ. 10 (1970), σ. 192: «Ότε τὸ Ἅγιον Όρος ἀπληλευθρώθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ τὴν 2 Νοεμβρίου 1912, ἐπεκράτησε κατ' ἀρχὴν μία προσωρινὴ νομικὴ ἀβεβαιότης. Ἡ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (7-30 Μαΐου 1913), περὶ εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας καὶ βαλκανικῶν συμμάχων, ἀνέθεσεν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς τύχης του. Ἡ ἐπακολουθήσασα Πρεσβευτικὴ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου (Νοέμβριος 1913), τῇ ἐπιμόνῳ ἀξιώσει τῆς Ρωσίας, ἀπεφάσισε τὴν ἀνεξάρτητον καὶ οὐδετέραν αὐτονομίαν τοῦ Ἀθωνοῦ ἐναντι πάντων τῶν κρατῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀσκούσης τότε ἐπ' αὐτοῦ Occupatio Bellica Ἑλλάδος. Ἀντιθέτως, ἡ Συνθήκη Εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου (28 Ἰουλίου/10 Αὐγούστου 1913) καὶ ἡ Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν (1/14 Νοεμβρίου 1913) περιέλαβον τὸ Ἅγιον Όρος ἐντὸς τῶν νέων ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀνευ ἰδιαίτερας μνείας». Πρβλ. καὶ Μ. Μεταξάκη, Τὸ Ἅγιον Όρος καὶ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ, Ἀθῆναι 1913 καὶ Ν. Γ. Μυλωνᾶ, Ἅγιον Όρος καὶ Σλαῖοι, Ἀθῆναι 1960.

2. «Cerkovnye vedomosti», 13 Ὀκτωβρίου 1913, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 416. Πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Α. Dimitrievskij,

μόνον προβλήματα ἀψηχόλουν τὸ "Ἅγιον" Ὅρος (ἀπὸ ρωσικῆς πλευρᾶς): ἡ «ψευδοδιδασκαλία» περὶ τοῦ δνόματος «Ἰησοῦς» καὶ «ἡ κατὰκτησις τοῦ "Ἀθω ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων», γεγονὸς τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Ρωσικὸν κράτος δὲν ἐνδιεφέρετο μὴ ὅτι διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἔριδος τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὸ "Ἅγιον" Ὅρος.

Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ρωσίαν διήλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν 11ην Ἰουλίου 1913, ἐνθα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ Ε' καὶ «...ἀφηγήθη τὰ τῆς ἐν Ἀθῶ ἐπισκέψεως καὶ διαμονῆς αὐτοῦ, ὑπέβαλε δέ, κατ' ἀξίωσιν τῆς Α. Θ. Π(αναγιότ-ητος), καὶ ἰδιαιτέραν ἐκθεσιν»¹.

Τὰ ρωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα «Doneč» καὶ «Herson», τὰ ὅποια μετέφερον τοὺς 833 Ὀνοματολάτρας μοναχοὺς τοὺς ἀπεβίβασαν εἰς τὴν Ὁδησσόν. Ἐκεῖθεν οἱ δόκιμοι μοναχοὶ ἐστάλησαν εἰς τὰς οἰκίας των, οἱ λοιποὶ εἰς διαφόρους μονὰς καὶ μόνον ἐναντίον τεσσαράκοντα ἐξ αὐτῶν ἀπηγγέλθη κατηγορία.

Τὸν φιλίστορα θὰ ἐνδιαφέρει καὶ ἡ πληροφορία τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὠρισμένοι μοναχοὶ (μεταξὺ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγγέλθη κατηγορία), ἦσαν πρῶην ἐπαναστάται καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν στάσιν τοῦ Potemkin τοῦ ἔτους 1905. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι πολλὰς φορὰς οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ, καὶ μάλιστα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐβλεπον τὰ πράγματα μὲ πολὺ σκωπτικὸν πνεῦμα. Ἐξ ἄλλου καρυκεύουν μὲ εἰρωνίαν τὴν πληροφορίαν, ὅταν γράφουν ὅτι: «Il y avait d'ailleurs parmi eux une quinzaine d'individus qui avaient été antérieurement condamnés aux travaux forcés, dont huit pour avoir pris part à la révolte du cuirassé Potemkin, en 1905, ce qui en dit long sur le recrutement du monachisme oriental»². Μήπως ὅμως τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν θὰ τὸ ἐχρησιμοποίει ἡ Ἐπίσημος Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας διὰ νὰ γνωρίσῃ καὶ εἰς τοὺς ἐπικριτὰς τῆς τὸ ποιὸν τῶν Ὀνοματολατρῶν; Ἄλλωστε, οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι δὲν ἀναφέρουν τὰς πηγὰς των καὶ συμπεραίνομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀβασανίστων πληροφοριῶν, αἱ ὅποιαι ἐξυπηρετοῦν τοὺς σκοποὺς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ἡ ἀπόβασις τῶν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὴν Ὁδησσὸν προεκάλεσε τὴν εὐλογον περιέργειαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τὴν μετ' ὀλίγον

Afon i ego novoe političeskoe i meždunarodnoe položenie, «Slavjanskije Izvestja», ἀριθ. 11-13, 1913.

1. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 13 (1913), σ. 227.

2. J. L e c o m b e, Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1913, σ. 555.

διάδοσιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ρωσίας παρὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Προεκλήθη μεγάλη ἀναταραχὴ ὄχι μόνον εἰς τοὺς θρησκευτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικούς κύκλους τῆς Κάτω Ρωσίας. Δύο ἐπίσκοποι τῆς Κάτω Ρωσίας ἦσαν Ὄνοματολάτραι, ὁ Ἑρμογένης καὶ ὁ Ἡλιόδωρος. Ὁ καθηγητὴς ὅμως S. V. Troickij χαρακτηρίζει, ἰδίως τὸν δεύτερον, μὲ τὰς χειρίστας ἐκφράσεις¹. Πολλοὶ ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἀποστολὴ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Νίκωνα, εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὑπερέβη τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ρωσίας². Ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς εἰδήσεως θρησκευτικοῦ φύλλου τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πληροφοροῦμεθα, ὅτι «αἱ ρωσικαὶ ἐφημερίδες γράφουσιν, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ρώσσου Ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος εἰς Ἅγιον Ὅρος δὲν ἐπέτυχεν...»³.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας δικαιολογεῖ τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὄνοματολατρῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἐπεδίωκε τὴν ἐκδιώξιν τῶν αἵρετικῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους⁴. Ἀλλαχοῦ μάλιστα ὁ S. V. Troickij ἀναφέρει ὅτι τὴν ἀπειλὴν ταύτην ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τὴν ἤκουσεν ἡ Ρωσικὴ ἐν Ἀθῶ Ἀποστολὴ μόλις ἀφίχθη. Ἐξ ἄλλου, συνεχίζει ὁ S. V. Troickij, συνεφώνει μὲ τὴν ἀπειλὴν καὶ ὁ Ἑλλήν «ἐπικεφαλῆς τῶν ἐν Ἀθῶ ἐλλήνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων Culakis (= Τσουλάκις ἢ Τσολάκις)»⁵. Εἰς τὰ ἤδη ὅμως γνωστὰ καὶ δημοσιευθέντα ἐγγραφα οὐδεμίαν τοιαύτης φύσεως πληροφορίαν συνηντήσαμεν. Τέλος, ἡ ἀπόφασις τῆς μεταγωγῆς τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δικαιολογεῖται μὲ τὴν ἀπειλὴν, ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐκδιώξεως πάντων τῶν Ρώσων μοναχῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους⁶.

Ἀπὸ πλεονῶς Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἡ πρᾶξις τῆς βίαιας μεταγωγῆς τῶν Ρώσων Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν εἰς τὰ πάτρια ὑπὴρ-

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 177.

2. J. Lecombe, Les moines onomatolâtres, ἔ.ἀ., σ. 555. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴν τοῦ G. Lukijanov πρὸς τὸν N. Harlamov, δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Russkaja Reč», 1913, ἀριθ. 2.266 ὑπὸ τὸν τίτλον «S. Afona». Πρβλ. καὶ Μοναχοῦ Kliment, Imebožničeskij, bunt ili plody učenia knigi «Na Gorah Kavkaza», S. Peterburg 1916, σ. 53-53, ἐνθα ὁ συγγραφεὺς, ἀντι-Ὄνοματολάτρης, θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἀλήθειαν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ G. Lukijanov.

3. «Ἐπερὶ Συνδεσμο», ἀριθ. 197, 15 Ἰουλίου 1913, σ. 16: «Εἰδήσεις».

4. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἔ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII-XIX.

5. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 173.

6. Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1923 goda, ἔ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII-XIX. Πρβλ. καὶ I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 312-313.

ξε σκανδαλώδης. Ἡ καταδίκη ἢ μὴ τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἀνήκεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ μόνον. Βεβαίως, ὁ ἀπολογητὴς τοῦ Ρωσικοῦ κράτους θεολόγος καθηγητὴς S. V. Troickij καὶ ὁ ἀπολογητὴς τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἀρχιεπίσκοπος Νίκων, ἐθεμελίωσαν πλεῖστα ὅσα ἐπιχειρήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων καί, τὸ κυριώτερον, ὅτι ᾔθην οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν καταδίκην τῶν Ὀνοματολατρῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, θὰ προέβαινον εἰς τὴν ἀποπομπὴν ἐκ τοῦ Ἁθω τόσον τῶν Ὀνοματολατρῶν, ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν Ρώσων μοναχῶν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ καρπωθοῦν τοὺς ρωσικοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀγιωνύμου Πολιτείας¹. Ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται μᾶλλον εἰς τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀνέτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ πνευματικὸν καθαρῶς πρόβλημα, ἢ, μὴ ἔχουσα τὰ ἀπαραίτητα πλαίσια πρὸς λύσιν ἐσωτερικοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς προβλήματος καὶ θελήσασα νὰ τὸ καταπνίξῃ manu militari, ἐφρόντισε διὰ νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἐπικριτὰς της, κυρίως Ρώσους, νὰ πλάσῃ τὸν μῦθον τῆς ἐκδιώξεως πάντων τῶν ρωσικῆς καταγωγῆς μοναχῶν ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ ἐφεύρε τὴν ἀρπαγὴν, ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, τῆς μοναστικῆς περιουσίας τῶν Ρώσων.

Ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ θρησκευτικοῦ τύπου τῆς ἐποχῆς, δὲν εὗρομεν ἀπηχήσεις καὶ τυχὸν ἀντιδράσεις διὰ τὴν μεταγωγὴν τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀναφέρει καὶ ἐν 833 μοναχοὶ Ὀνοματολάτραι μετήχθησαν ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὄρους εἰς τὴν Ρωσίαν. Μᾶλλον κάποιος λόγος θὰ ὑπῆρχε διὰ τὴν σιωπὴν ταύτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἀλλωστε, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, εἰκάζομεν, ὅτι ὁ Π. Κομνηνός, ὁ ρωσομαθὴς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ εἷς ἐκ τῶν καταδικασάντων τοὺς Ὀνοματολάτρας, δὲν ἐδημοσίευσε τὸ σχετικὸν σημείωμά του περὶ τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐρίδων τὸ 1913 εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ εἰς τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» τῆς Ἀλεξανδρείας².

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς Ἀθήνας, μικρὰν μόνον πληροφορίαν συναντῶμεν, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἱερὸς Σύνδεσμος»: «Μὲ τὴν σύλληψιν τῶν αἵρετικῶν μοναχῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐπῆλθε σχετικὴ ἡσυχία ἐν Ἀγίῳ Ὄρει...»³.

Διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν, μετὰ τὴν

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Bozhih, ἑ.ἀ., σ. 173.

2. Π. Κομνηνός, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Θρησκευτικὴ ἔρις, ἑ.ἀ.

3. «Ἱερὸς Σύνδεσμος», ἀριθ. 199, 15.8.1913, σ. 15: «Εἰδήσεις». Ἐξ ἄλλου, περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τάξεως ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ν. Παπαδόπουλος, Πρωτοπρεσβύτερος, εἰς ἄρθρον του: Ὀνοματολάτραι, εἰς τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἑλευθερουδάκη, τ. 10 (1930), σ. 91.

μεταγωγὴν τῶν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἀπεφάσισε τὰ κατωτέρω¹: Νὰ ὀνομάσῃ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἑτεροδιδασκαλίας Ὁνοματολάτρας (= ἐκ τοῦ ρωσικοῦ: Imjabožniki). Νὰ πληροφορήσῃ περὶ τῆς ἀποφάσεώς της τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ νὰ ζητήσῃ, ὅπως δικασθῶν οἱ Ὁνοματολάτραι ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν νὰ δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους της τοὺς μετανοοῦντας ἐκ τῶν Ὁνοματολατρῶν. Ἐν ἀναμονῇ ἀπαντήσεως ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νὰ ἐξετάσῃ τοὺς φακέλλους τῶν ταραχοποιῶν. Νὰ ὑποσχεθῇ τὴν συγγνώμην εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτοὺς δημοσίαν μετάνοιαν εἰς ρωσικὰς μονάς. Τέλος, μετὰ τὰς ἀποφάσεις, εἰς τὸ κείμενον ἐπισυνάπτεται εἰδικὴ ὁμολογία τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ὑπογράψῃ ὁ Ὁνοματολάτρης μοναχὸς ὁ προσερχόμενος, μετὰ ἀπὸ μετάνοιαν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν εἰδικὴν ὁμολογίαν καταδικάζονται τὰ δύο ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα τῶν Ὁνοματολατρῶν τὸ «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Κανκάσου» τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος καὶ ἡ «Ἀπολογία» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič².

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1913, ἡ ὁποία ἀπεστάλη μόνον τὴν 28ην Νοεμβρίου 1913, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπήντησε τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1913 διὰ τῶν κάτωθι³: «Οἱ εἰς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ἐπαφίεται πλέον ἡ τελικὴ κρίσις ἐπὶ τῶν Ὁνοματολατρῶν, καθὼς καὶ ὁ τρόπος εἰσδοχῆς αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὃ σ ο ν ε ὑ ρ ί σ κ ο ν τ α ι εἰς τὴν Ρ ω σ ί α ν. Ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δὲν δέχεται τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος τοὺς μεταχθέντας πλέον εἰς τὴν Ρωσίαν μοναχοὺς, εἴτε μετενόησαν εἴτε παρέμειναν εἰς τὴν ἑτεροδιδασκαλίαν τῶν. Ὅτι οἱ ἐναπομείναντες εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος Ὁνοματολάτραι καὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ διαδίδουν τὴν ἑτεροδιδασκαλίαν τῶν ὑπάγονται, καὶ ὡς

1. Opređenje Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἔ.ἀ., σ. (παραρτήματος) XVIII-XXIII.

2. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Σ. V. Troickij, Ob Imenah Božih, ἔ.ἀ., σ. 56-58, ἀποκαλεῖ τοὺς Ὁνοματολάτρας: Εὐνομιανούς (παράπεμπαν μάλιστα εἰς τὴν φράσιν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης: «Κατὰ Εὐνόμιον»: «Φανερῶς εἰδωλοποιοῦντες ἑαυτῶν τὴν ὑπόνοιαν... ὡς αὐτὴν οὖσαν Θεόν...»). Ἄλλ' οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης εἰς τὴν μνημ. γνωμοδότησίν τῶν ὑπεστήριξαν, ὅτι τὰ συγγράμματα τῶν Ὁνοματολατρῶν «...παρὰ πᾶσαν αὐτῶν ἄρνησιν ὄρουσι πανθεΐσμου» (βλ. Γνωμοδότησις κ.λ., «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 124). Ἡ ρευστότης τῶν κατηγοριῶν καὶ ἡ μὴ συμφωνία αὐτῶν, νομιζομεν ὅτι ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἐσπευσμένον τῆς καταδίκης.

3. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀπαντήσεως τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας βλ. εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», τ. 33 (1913), σ. 445-446.

πρὸς τὴν καταδίκην τῶν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐφ' ὅσον παραμένουν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὅτι τοὺς μὴ μετανοοῦντας Ὀνοματολάτρας, ἐκ τῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν Ρωσίαν, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία δύναται νὰ ἐξορίσῃ ἐκ τῶν Ἱερῶν Μονῶν πρὸς ἀναχαίτησιν τῶν ταραχῶν.

Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κύκλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σχολιάζοντες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν ἄρνησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας, ὡς πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῶν μεταφερθέντων εἰς τὴν Ρωσίαν Ὀνοματολατρῶν μοναχῶν, ἔγραψαν ὅτι ἐπῆλθε, ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κρίσις εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν¹.

Πρὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης φάσεως τῶν ἐρίδων εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι τὰ γεγονότα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος κατὰ τὸ 1913 ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀπειραριθμῶν φυλλαδίων, κυρίως κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν². Ὁ καθηγητὴς S. V. Troickij ὅμως, κατηγορῶν τοὺς Ὀνοματολάτρας διὰ

1. J. L. (e c o m b e), Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1914, σ. 265· «Cette réponse a produit une certaine tention entre les deux «Églises soeurs», bien que les journaux officieux du Phanar prétendent qu'il n'en est rien, et que la question est traitée de part et d'autre avec la plus grande cordialité».

2. S. V. Troickij, (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Afonskaja smuta, «Cerkovnye Vedomosti», τ. 20 (1913) (παράρτημα), σ. 882-909. Μοναχοῦ P a h o m i j (P a v l o v s k i j), (κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Istorija Afonskoj smuty ili imjabožeskoj eresi, Sankt Peterburg 1914. Ἱερομονάχου P a n t e l e i m o n (U s p e n s k i j), (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), V zaščitu zemnogo udela Božiej Materi - Sv. Gory Afonskoj, «Hristianin», τ. 11 (1913) καὶ ἀνάτυπον Odessa 1914. Ἡ ἰδίᾳ ἔκδοσις Samordino 1914. Μοναχοῦ K l i m e n t, (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Imjabožničeskij bunt ili plody učenija knigi «Na Gorah Kavkaza», «Istoričeskij Vestnik», τ. 3 (1916), σ. 752-785, καὶ ἰδιαιτέρα ἔκδοσις: Sankt Peterburg 1916, σ. 56. E. K o s v i n c e v, Černyj bunt. Stranički iz istorii Afonskoj Smuty, «Istoričeskij Vestnik», τ. 1 (1915), σ. 139-156. (Ὁ συγγραφεὺς εἶναι δημοσιογράφος καὶ φροντίζει νὰ μὴ λάβῃ θέσιν). Ἱερέως H. G r i g o r o v i č, Imja Božie. Po povodu sovremenih Afonskih sporov, Sankt Peterburg 1913, σ. 33. (Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ μείνῃ οὐδέτερος, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει, διότι κλείνει πρὸς τοὺς ἀντι-Ὀνοματολάτρας). Pravda o Sobytiach proizšedših v pervoe polugodie 1913 goda v Pantelejmonovskom monastyre, («Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἱερομένου καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν Ἀθῷ Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος» (Κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν), Moskva 1913. Sbornik dokumentov, otnosjaščihsja k Afonskoj imjabožničeskoj smute, Sankt Peterburg 1916. «Ἐκδοσις τῆς (μοναρχικῆς) ἐφημερίδος «Svet» (I. S m o l i t s c h, Le Mont Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 312). Ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τῶν μοναρχικῶν, ὅχι διότι ὑπεστήριζον ἢ ἤθελον νὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Ὀνοματολάτρας, ἀλλὰ διότι ἦσαν πολέμιοι τῆς πολιτικῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. (I. S m o l i t s c h, ἑ.ἀ. σ. 311). Τὸ τελευταῖον ἔργον θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς βασικὸν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῶν γεγονότων. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν, δεδομένου ὅτι συνετάγη περισσότερον ἐκ σκωπτικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὅχι λόγῳ ὑποστηρίξεως τῶν Ὀνοματολατρῶν.

τὸν ἐκδοτικὸν τῶν ὀργανισμῶν, ἰδίως διὰ τῆς Ἀδελφότητός των «Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ» θὰ ἀναφέρῃ ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ἐδέχοντο εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος χρήματα καὶ «...ἐξ ἀναξίων χειρῶν ἐκ τῆς Ρωσίας...»¹.

Β'

Εἰς τὸ δευτέρον μέρος τῆς μελέτης, ὡς ἀναφέραμεν, θὰ ἐξετάσωμεν τὴν μεταφορὰν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγονότα.

Εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι ἡ ἑτεροδιδασκαλία δὲν ἦλθεν ἐκ τοῦ Καυκάσου εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος διὰ τοῦ ἀναφερθέντος βιβλίου τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ τῆς ἐλεύσεώς της εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ἡ ἑτεροδιδασκαλία ἀνεπτύχθη ἔτι περισσότερον (καὶ διὰ τῆς συμβολῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič). Εἰς τὴν Κάτω Ρωσίαν ἡ ἑτεροδιδασκαλία πάντοτε ὑφίστατο². Ὁ S. V. Troickij ἀναφέρει ἐνδεικτικῶς, ὅτι εἰς τὰ μοναστικά κέντρα τῆς Ρωσίας, τὴν Λαύραν τοῦ Κιέβου καὶ τὴν ἔρημον τοῦ Σαρῶφ, ὑπῆρχον πολλοὶ Ὄνοματολάτραι μὲ δρᾶσιν³. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ὑπογραμμίζει ὅτι, καίτοι πρὸ τῆς μεταβάσεως τῆς ἀποστολῆς μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Νίκωνα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος οἱ Ὄνοματολάτραι ἦσαν τὰ $\frac{3}{4}$ τὸν ἐν τῷ Ἀθῷ εὐρισκομένων Ρώσων μοναχῶν, ἐν τούτοις, μετὰ τὴν περὶ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως, ἐμειώθησαν εἰς τὸ $\frac{1}{4}$. Παρὰ ταῦτα ὅμως, διερωτᾶται μήπως «ἡ εἰρήνευσις τοῦ Ἀθῶ ἐξηγοράσθῃ μὲ μέγα τίμημα» ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι θὰ ἀναπτυχθῇ ἀργότερον ἡ ἑτεροδιδασκαλία, ἐκ τῶν μεταφερθέντων μοναχῶν, ἔτι περισσότερον εἰς τὴν Ρωσίαν. Καὶ εἶναι τῆς γνώμης ὁ θεολόγος καθηγητής, ὅτι ἐὰν παρέμενον οἱ Ὄνοματολάτραι εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος θὰ ἐσκανδάλιζον περισσότερον τὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, δι' ὃ καὶ μετήχθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν⁴. Πάντοτε κατὰ τὸν S. V. Troickij, εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τῶν γεγονότων καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν, τοὺς Ὄνοματολάτρας ὑπεστήριξαν τόσον ἡ ἀριστερὰ ὅσον καὶ ἡ δεξιὰ παράταξις, διὰ τῶν ἐφημερίδων των. Καὶ ἡ μὲν ἀριστερὰ παράταξις τοὺς ὑπεστήριξε, κατὰ τὸν S. V. Troickij, διότι

1. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 173.

2. Πρβλ. καὶ Opredelenie Svjatejšago Synoda ot 27 Avgusta 1913 goda, ἔ.ἀ., σ. (παρὰ τῆς ἐκδόσεως) XVIII.

3. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 179.

4. S. V. Troickij, Ob Imenah Božiih, ἔ.ἀ., σ. 172. Ἀλλ' ὡς θὰ παρατηρήσῃ ὁ ἐρευνητής, ὁ S. V. Troickij (πρβλ. καὶ ἀνωτέρω σ. 139) ἀνέφερεν, ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι μετήχθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως τὸ Ρωσικὸν Κράτος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας προλάβῃ τοὺς Ἑλλήνας πρὶν ἢ κατορθώσουν οἱ τελευταῖοι νὰ ἐκδιώξουν ἐκ τοῦ Ἀθῶ πάντας τοὺς ρωσικῆς καταγωγῆς μοναχοὺς καὶ καρπωθεὺς τοὺς ρωσικοὺς θησαυροὺς!...

είχεν τὴν γνώμην ὅτι ἀπέτυχε εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ διότι δὲν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τώρα μὲ τοὺς Ὀνοματολάτραις εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσεταιρισθῇ καὶ μέρος τοῦ θρησκευτικοῦ στοιχείου τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ δεξιὰ παρατάξις, ἀδιαφοροῦσα διὰ βασικά θέματα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν καὶ τὸ Κράτος, καὶ διότι δὲν ἦτο καλῶς πληροφορημένη διὰ τὰ γεγονότα, ἐφ' ὅσον ἦτο πτωχότερα εἰς ἀνταποκρίσεις καὶ ἐχρησιμοποίει πάντοτε πληροφορίας ἀριστερῶν ἀνταποκριτῶν. Τέλος, διότι ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις ἐπесαν θύματα τῆς ὀργανωμένης ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν προπαγάνδας, διὰ τῶν φυλλαδίων τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφοροῦν εἰς μέγαν ἀριθμόν¹.

Βεβαίως, δὲν ἀφίστανται τῆς ἀληθείας αἱ ὡς ἄνω πληροφορίες τοῦ S. V. Troickij. Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως ὑποστήριξιν εἶδον οἱ Ὀνοματολάτραι ὑπὸ τῆς «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας»² τῆς Πετροπόλεως, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ὀνοματολάτραι ἐξέδωκαν πολλὰ φυλλάδια ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τῶν.

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonij, ἐλθὼν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1913 ἀφιέρωθη εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑτεροδιδασκαλίας καὶ κατῴρθωσε νὰ προσελκύσῃ μὲ τὸ μέρος τῶν Ὀνοματολατρῶν πολλὰ μέλη τῆς ρωσικῆς πνευματικῆς σκέψεως. Μεταξὺ αὐτῶν σημειοῦμεν, πλὴν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας M. D. Mureton, τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν, τὸν ἱερέα καὶ καθηγητὴν Παῦλον Φλορένσκι, τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον Τρουμπενσκόι, τὸν Σέργιον Μπουλγάκωφ, τὸν Νικόλαον Μπερντιάγιεφ κ.ἄ.

Ἡ ὑποστήριξις τῆς ὁποίας ἔτυχον οἱ Ὀνοματολάτραι, τόσον ἐκ τῆς Μόσχας ὅσον καὶ ἐκ τῆς Πετροπόλεως, ἐπέφερε σοβαρὸν πλῆγμα κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τελικῶς τὴν ἐξηνάγκασε, ἐκ τῶν πραγμάτων, νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς ἀποφάσεις της καὶ νὰ κρίνῃ τελικῶς μὲ ἡπιώτερον κριτικὸν πνεῦμα τοὺς Ὀνοματολάτραις. Ἐὰν τὸ 1917-1918 ἡ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας δὲν διεκόπτετο ὑπὸ τῆς Κομμουνιστικῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Μπολσεβίκων, τότε οἱ Ὀνοματολάτραι θὰ ἐτύγχανον μερικῆς καὶ ἴσως καὶ τελικῆς ἀποκαταστάσεως.

Ἀλλ' ἴδωμεν τὰ γεγονότα εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 1914. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1914 ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonij ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας μακροσκελές

1. S. V. Troickij, αὐτόθι, σ. 177. Ἐξ ἄλλου τὰ περὶ συμπαθείας τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ μέρους τοῦ τύπου τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς δεξιᾶς παρατάξεως εἰς τὴν Ρωσίαν πληροφοροῦμεθα καὶ ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἔργου: Pravda o sobytiah, ἑ.ἄ., σ. 6.

2. «Religiosno-Filosofskoe Obščestvo».

υπόμνημα¹, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξήτει, «ἐν ὀνόματι τῆς ἀντικειμενικότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης», ὅπως ἐξετασθῇ λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν καὶ ἡ κατηγορία ἡ ἐναντίον τῶν ἐκτοξευθεῖσα ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου Ηραρονίckiγ, ὅτι ἦσαν αἰρετικοί. Τὸ υπόμνημα τοῦ Bulatonič εἶχε συνημμένα καὶ τὰ κάτωθι ἔγγραφα:

α. «Καταγωγή τῆς Διδασκαλίας»: Ὁ Bulatonič, καίτοι δὲν ὑπογράφει εἰς τὸ κείμενον, ἐφρόντισε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Ὄνοματολατρῶν ἔχει ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν θεολογίαν Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Ὑπεστήριξε, μάλιστα, ὅτι οἱ κατήγοροι τῶν Ὄνοματολατρῶν ἡ ἐχρησιμοποιοῦν κατὰ τὴν κριτικὴν τῶν ἀνεπιτυχεῖς μεταφράσεις εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν τῶν ἔργων Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου ἡ ἔδωκαν καὶ λελανθασμένας παραπομπάς.

β. «Ἀντίρρῃσις τῶν Ὁμολογητῶν μοναχῶν τοῦ ἹΑθω», δηλ. τῶν Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν. Τὸ περιεχόμενον ἀνεφέρετο ἐναντίον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ἹΑγιον Ὅρος, κατὰ τὰς συζητήσεις μετὰ τοὺς μοναχοὺς, ἦτο τῆς γνώμης ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ἦσαν αἰρετικοί.

γ. «Ἀντίρρῃσις τῶν μοναχῶν τοῦ ἹΑθω». Τὸ περιεχόμενον ἀνεφέρετο ἐναντίον τῆς ἐγκυκλίου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18ης Μαΐου 1913 καὶ ἐναντίον ἄρθρου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου Ηραρονίckiγ². Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα ἔργα ὁ ἐρευνητὴς θὰ παρητῇ, ὅτι ὑπὸ τῶν Ὄνοματολατρῶν ἐγένετο χρῆσις πολλῶν φράσεων τοῦ πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης, ιδίως ἐκ τοῦ ἔργου του «Ἡ ζωὴ μου ἐν Χριστῷ»³, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἔλαβον συγγενεῖς φράσεις πρὸς τὸν ὅρον τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦν «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός»⁴.

1. I. S m o l i t s c h, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἑ.ἀ., σ. 314.

2. Ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου Ηραρονίckiγ, *O novom lžeučeenii, obogotvorja-juščem imena i ob Apologii Antonija Bulatoviča*, «Cerkovnye Vedomosti», τ. 20 (1913), σ. (παραρτήματος) 869-882.

3. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου: Protoierej o. Ioan, *Polnoe sobranie sočinenij*, t. V. *Moja žizn vo Hriste*, ἐκδ. 1892. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι γνωστόν: Ἰωάννου Κροστάνδης, «Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου, ἀρχιεπισκόπου Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐκδόσις δ', Ἀθῆναι («Ἀστὴρ») («1955»). Βιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ Πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης βλ. G. P. Fedotov, *A Treasury of Russian Spirituality*, New York 1948, σ. 346 κ.ἐ.

4. Ἡ φράσις τοῦ Πρωθιερέως Ἰωάννου τῆς Κροστάνδης εἶναι ἡ ἐξῆς: «Imja Božie est Bog», δηλ. «Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός». Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἡ μετάφρασις τοῦ χωρίου ἔχει ὥς ἐξῆς: «Ὅταν προφέρῃς κατὰ μόνας, ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου, τῆς Παναγίας Τριάδος, τοῦ Θεοῦ Κυρίου Σαβᾶθ ἢ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχεις ὅλον τὸν Κύριον μετὰ τὸ ἀπειρόν Του ἔλεος, τὴν ἀπερίριστον σοφίαν, τὸ ἀπρόσιτόν Του φῶς, τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὸ ἀναλλοιώτόν Του. Προσέγγισον τὰς σκέψεις σου καὶ τὴν καρδίαν σου εἰς τοῦτο τὸ Θεῖον ὄνομα, τὸ Ὅποιον τὰ πάντα ἐδημιούργησε,

Ἐξ ἄλλου, οἱ Ὀνοματολάτραι διὰ τὴν ὑποστηρίξουν τὰς θέσεις των προέβησαν εἰς ἐκδόσεις πολλῶν ἔργων, ἔνθα παρουσίασαν διαφόρους πτυχὰς τῆς διδασκαλίας των. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται τὰ σπουδαιότερα παραλείποντες τὰ φυλλάδια¹. Παραλλήλως δὲ ἔχομεν τὰ σημειώσωμεν καὶ ἔργα τῶν ἀντι-Ὀνοματολατρῶν². Τέλος, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ θέματος σημειοῦμεν,

συντηρεῖ καὶ κυβερνᾷ, με φόβον Θεοῦ, καὶ με πίστιν καὶ ἀγάπην. Ἰδοὺ διατὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ αὐστηρῶς ἀπαγορεύει νὰ μεταχειρίζωμεθα ἐπὶ ματαίῳ τοῦ Θεοῦ τὸ ὄνομα· διότι τὸ ὄνομα Του εἶναι Αὐτός ὁ Ἰδιος, εἰς Θεὸς εἰς τρία πρόσωπα, ἐν ὄν, τὸ Ὅποιον ἀντιπροσωπεύεται καὶ περιλαμβάνεται εἰς μίαν μόνον λέξιν, μολοντόν δὲν περιορίζεται οὔτε ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτό, οὔτε ἀπὸ ἄλλο τι, τὸ ὅποσον ὑπάρχει».

Βλ. Ἰωάννου, Πρωθιερέως τῆς Κροστάνδης, Ἡ ἐν Χριστῷ Ζωή, κατὰ μετὰφρασιν Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου, ἔ.ἀ., σ. 14-15.

1. Монахъ Павелъ Кумарцевъ, Мысли отцевъ Церкви о почитаніи Имени Божіаго. Матеріалы къ выясненію Афонскаго богосл. спора, Санктъ Петербургъ 1914. Имјаславіе. Богословскіе матеріалы къ догматическомъ спору объ имени Божіимъ по документамъ имјаславцевъ, Санктъ Петербургъ 1914, σ. 188. (Συντάκτης τοῦ ἔργου ὁ Ἱερομόναχος Ἀντώνιος Булатовицъ). Sv. mučenik Iustin ob imenah Božjih, Санктъ Петербургъ 1914.

2. Τὸ κυριώτερον ἔργον κατὰ τῶν Ὀνοματολατρῶν, τὸ ὅποσον πολλάκις ἐκφεύγει τῆς ἀντικειμενικότητος, εἶναι τὸ ἀναφερθὲν ἤδη τοῦ θεολόγου καθηγητοῦ S. V. Troickij, Ob Imenah Božjih i imjabožnikah, Санктъ Петербургъ 1914. Ἰδοὺ τὰ περιεχόμενα τοῦ βασικοῦ ἔργου τῶν ἀντι-Ὀνοματολατρικῶν θέσεων:

1. Εἰσαγωγή	σ. III - V
2. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν	1 - 151
Κεφ. 1: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων γενικῶς	1 - 16
Κεφ. 2: Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ εἰδικῶς	17 - 46
Κεφ. 3: Ἡ διδασκαλία περὶ τῶν Ὀνομάτων ὑπὸ τῶν Ὀνοματολατρῶν	47 - 54
Κεφ. 4: Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν περὶ τῶν Ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνάλυσις αὐτῆς	55-151
3. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Ὑπῆρξεν Ὀνοματολάτρης ὁ π. Ἰωάννης τῆς Κροστάνδης;	152 - 171
4. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ: Ἡ διαμάχη μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Ἀθῶ (1913)	172 - 179
5. ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ: Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὀνοματολάτρας (ἀπάντησις εἰς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ)	180 - 200
6. Παράρτημα: Ἐπίσημα κείμενα καὶ ἀποφάσεις τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας	I - XXVI
- Ὁ S. V. Troickij ἀλλοστε ἔγραψε καὶ τὰ ἐξῆς ἔργα, τὰ ὅποια προέρχονται ἐξ ἀνατυπώσεων κεφαλαίων τοῦ πρώτου μέρους τῆς ὡς ἀνω ἐργασίας: α) Учение Sv. Grigorija Nisskago ob imenah Božjih i «Otmositel'noe poklonenie» Санктъ Петербургъ 1914. β) Kak učat ob imenah Božjih Imjabožniki i kak učit o sem Sv. Cerkov, Odessa 1914. γ) Учение Afonskih Imjabožnikov i ego razbor, Санктъ Петербургъ 1914. (Πρόκειται ἀκριβῶς περὶ τοῦ 4ου κεφ. τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐργασίας του Ob Imenah Božjih, ἔ.ἀ.). δ) Novoe ispovedanie

ὅτι πολλὰ ἔργα ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων, πολεμικοῦ χαρακτήρος καὶ ἡσ-
σονος σημασίας πλὴν διαφωτίζοντα τὰς θέσεις των, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ
περιοδικὸν *Russkij Inok* τοῦ ἔτους 1912 κ.έ. Πολλὰ ὁμῶς φυλλάδια εἶναι
ἐπανεκδόσεις ἐτέρων φυλλαδίων κυκλοφορηθέντων προηγουμένως εἰς τὸ
"Ἁγιον Ὅρος" ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων. Ὑπάρχουν βεβαίως καὶ χει-
ρόγραφα² ἀνέκδοτα.

Οἱ Ὄνοματολάτραι εἰς τὰ ἔγγραφα των πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκ-
κλησίας τῆς Ρωσίας ἐχρησιμοποιοῦν πολλάκις τραχεῖαν γλῶσσαν. Μὲ τὰ
ἔγγραφα καὶ τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič ὑπεβλήθη
καὶ ὑπὸ 300 μεταφερθέντων Ὄνοματολατρῶν μοναχῶν ἕτερον ὑπόμνημα,
ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁμολογία πίστεως τῶν Ὄνοματοδόξων Ἀθωϊτῶν μοναχῶν».
Τὸ κείμενον περιέχει δώδεκα συντόμους ὁμολογίας καὶ ἐβεβαίωσε τὴν Ἐκ-
κλησίαν τῆς Ρωσίας, ὅτι τὰ φρονήματα τῶν ὑπογραψάντων τὸ ὑπόμνημα

Imjabožnikov, Sankt Peterburg 1915. ε) Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, Sankt
Peterburg 1915.

¹ Ἀλλὰ κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν δὲν ἔγραψεν μόνον ὁ καθηγητὴς S. V. Troickij. Ὁ
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντωνίου Hrapovickij, ἐκτὸς τῶν ὧν ἀναφέραμεν, ἔγραψεν
εἰσέτι: Svjatoe Pravoslavie i imjabožničeskaja eres, Harkov 1913, σ. 278+42. Τὸ ἔργον εἶχε
τοῦλάχιστον τρεῖς ἐπανεκδόσεις. Εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην εἶναι γνωστὴ κυρίως ἡ γενο-
μένη εἰς τὸ Harkov τὸ ἔτος 1916 ἑκδοσις.

Τέλος, κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν ἔγραψε καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων Rožde-
strenskij: Τὸ ἀναφερθὲν ἦδη ἄρθρον του: Velikoe iskušenie okolo imeni Božija (δημο-
σιευθὲν εἰς τὸ περιοδικὸν «Cerkovnoe Vedomosti», τ. 20(1913) σ. παραρτήματος, 853-869)
καὶ τό: Plody velikogo iskušeniia okolo imeni Božija (αὐτόθι, 34, σ. παραρτήματος 1.504-
1.521), ἐπανεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν νέον τίτλον: Imebožniki. Velikoe iskušenie okolo
svjatejsago imeni Božija i plodu ego, Sergieva Lavra 1914.

1. Ὁ Π. Κ. Ο μ ν η ὅ ς, εἰς τὸ μνημ. ἔ.ἀ. ἄρθρον του, ἀναφέρει ἐν μεταφράσει τὸ πε-
ριεχόμενον φυλλαδίων κυρίως κατὰ τῶν Ὄνοματολατρῶν.

2. Εἰς τὸ μνημ. ἔργον τοῦ ἱερέως H. Grigorovic (ἔ.ἀ., σ. 5-6, βιβλιογραφία),
ἀναφέρονται ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ καὶ κείμενα ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων. Ἀσφαλῶς
ὑπάρχουν ἀνέκδοτα κείμενα (ἐλληνιστὶ καὶ ρωσιστὶ) καθὼς καὶ διάφορα ἔγγραφα σχετικῶς
τόσον μὲ τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913, ὅσον καὶ μὲ τὸ περιεχόμενον τῶν θέσεων ἀμφοτέρων
τῶν παρατάξεων.

Ὁ καθηγητὴς κ. Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ν. Ταχιάος μοὶ ἐγνώρισεν ὅτι τὸν Ἰούλιον τοῦ
ἔτους 1961 ἀνεζήτησε τὸ χφ: «Οἱ ὀνοματοθεῖσται Ρῶσσοι ἐν Ἁγίῳ Ὁρει καὶ αἱ κατ' αὐ-
τῶν ἐνέργειαι τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἀθῶ ἐν συνεννοήσει
μετὰ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπασα ἡ διεξαχθεῖσα ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἐπίσημοι
ἐκθέσεις συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Ἰωάσαφ Ἰωασαφαίων πάσης σπουδῇ καὶ
ἐπιμελείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1914». (Βλ. Εὐ λ ο γ ί ο υ Κ ο υ ρ ί λ α Λ α υ ρ ι ῴ τ ο υ, Κατά-
λογος τῶν κωδίκων τῆς καλύβης Ἰωασαφαίων καὶ δέκα καλυβῶν τῆς Ἱερᾶς Σκήτης Καυ-
σοκαλυβίων, Paris-Chennevières s/Marne 1930, σ. 81, χφ. ὑπ' ἀριθ. 151. 65 τοῦ 20οῦ αἰῶνος),
ἀλλὰ τὸ χφ. τοῦτο δὲν ἀνευρέθη. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Ταχιάον καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης διὰ
τὴν πληροφορίαν.

είναι σύμφωνα με τούς ὅρους τῆς πίστεως τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας. Οἱ 300 Ὀνοματολάτραι ἐζήτουν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας νὰ ἐπανεξετάσῃ τὰς θέσεις της, κυρίως τὰς ἐκτεθείσας εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐγκύκλιον τῆς 18ης Μαΐου 1913, πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Συνόδου συνθέσεως ἀρμοδίου δικαστηρίου πρὸς ἐκδίκασιν τῶν Ὀνοματολατρῶν, ὡς εἶχεν ἀγγελθῇ. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐπρεπε, κατὰ τούς Ὀνοματολάτρας, νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ, διότι ἄλλως, ἔγραφον, «...ἡ διαφωνία ἐπὶ θεολογικῶν θέσεων τῆς Συνόδου μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν κλήσιν ἐνώπιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου καὶ νὰ ὑποταγῶμεν εἰς τὴν ἀπόφασίν του...»¹.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας προβαίνει εἰς τὴν διοργάνωσιν ἀρμοδίου ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου καὶ δὲν ἀπαντᾷ εἰς τούς Ὀνοματολάτρας. Δι' ἀποφάσεώς της πλέον, ἡ ὁποία ἐπεκυρώθη δι' αὐτοκρατορικῆς ἐγκρίσεως τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου 1914, ἀνέθεσε τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὸν Γραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὥρισε καὶ τὰ ἐξῆς²:

α. Νὰ προσκαλέσῃ 25 πρόσωπα, τούς ἀρχηγέτας τῶν Ὀνοματολατρῶν καί, μετὰ ἀπὸ σχετικὴν νοουθεσίαν, νὰ λάβῃ ἀνάλογον περὶ ἐνὸς ἐκάστου ἀπόφασιν καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ πορίσματά του εἰς ἐπικύρωσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

β. Εἰς τὸ Συνοδικὸν Γραφεῖον νὰ ἀποσπαθοῦν ὡς ἑκτακτα μέλη διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ὀνοματολατρῶν οἱ Βικάριοι ἐπίσκοποι τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Ἀναστάσιος, Θεόδωρος καὶ Μόδεστος, ὁ ἡγούμενος τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Σεργίου Τωβίας καὶ ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῶν Θαυμάτων Ἀρσένιος, καὶ

γ. Τὸ Συνοδικὸν Γραφεῖον νὰ προσκαλέσῃ γνωστοὺς διὰ τὸν βίον των γέροντας μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι πρὸ τῆς δίκης τῶν Ὀνοματολατρῶν, θὰ ἐφρόντιζον νὰ τοὺς πείσουν ὅπως μετανοήσουν.

Ἡ μὴ ἔγκαιρος ἀπάντησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ τούς Ὀνοματολάτρας, καὶ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔλαβεν αὕτη δογματικὴν θέσιν εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν, προὐκάλεσε σχίσμα μεταξὺ τῶν Ὀνοματολατρῶν. Ὅμᾳς φανατικῶν ὑπὸ τὸν ἱερομόναχον Ἀντώνιον Булатовиѣ καὶ 11 ἄλλους μοναχοὺς ἀπηύθυναν, τὴν 11ην Ἀπριλίου 1914, αὐστηρὸν ἔγγραφον πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ ὁμᾶς αὕτη «...διακόπτει πᾶσαν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Παν-ρωσικῆς Συνόδου καὶ ὅλων ὧσων ἐδέχοντο τὰς ἀπόψεις της, καὶ τοῦτο μέχρι τῆς διορθώσεως τῶν λαθῶν (ὑπὸ

1. Πρβλ. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskom sporu, ἔ.ἀ., σ. 154-155.

2. Πρβλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119.

τῆς Ἐκκλησίας) καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν Μεγάλην Κατήχησιν τῶν Ἀγίων Πατέρων»¹. Πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς (ἄνοιξις 1914) παρέμειναν εἰς τὰ ρωσικὰ ἀρχεῖα καὶ δὲν εἶδον ποτὲ μέχρι σήμερον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Τὰ γεγονότα ἀπησχόλησαν πολλὰ πρόσωπα. Ἡ Δοῦμα (Βουλὴ), ἀφιέρωσε καὶ συνεδρίασιν, τὴν 12ην Μαρτίου 1914, διὰ τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς Ὄνοματολάτρας. Ὁμᾶς ἐκ 30 βουλευτῶν κατέθεσε ἐπερώτησιν ἀφορῶσαν εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν Ἐπίτροπον παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ V. K. Sabler (1911-1915), διὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὁρους μοναχῶν ὡς αἰρετικῶν². Τὸ παράδοξον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ V. K. Sabler, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ρωσικοῦ κράτους, παρέσυρεν ἐν πολλοῖς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐναντίον τῶν Ὄνοματολατρῶν, πολλάκις μάλιστα μὲ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤρμοζον εἰς ἐπαναστάτας καὶ ὄχι εἰς σχισματικούς ἢ καὶ αἰρετικούς ἀκόμη. Ἐξ αἰτίας τῆς πολιτικῆς αὐτῆς τοῦ V. K. Sabler παρουσιάσθη τὸ γεγονός, νὰ ὑποστηρίξουν τοὺς Ὄνοματολάτρας καὶ φιλελεύθεροι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐνδιεφέροντο καὶ δὲν ἐγνώριζον θεολογίαν, ἀλλὰ ἐθεώρουν τοὺς Ὄνοματολάτρας ὡς τὰ θύματα τῆς τσαρικῆς πολιτικῆς³.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Ὄνοματολάτρας. Τοῦτο ἄλλωστε συμπεραίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς (Ukaz) τῆς 5ης Μαΐου 1914, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπομνήματος αὐτῶν τῆς τῆς 11ης Ἀπριλίου 1914, ἡ ὁποία ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

α. Ἐφ' ὅσον οἱ Ἀθωνῖται μοναχοὶ δηλώσουν ὅτι εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, δὲν θὰ ἀποκαλῶνται πλέον Ὄνοματολάτραι.

β. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀναγνωρίζει τὴν ἱερωσύνην τῶν καὶ τοὺς δέχεται εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν. (Ἰδιαίτερος τὸ θέμα τοῦτο ἀπετέλεσε καὶ περιεχόμενον ἰδιαίτερας διαταγῆς (Ukaz) τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπ' ἀριθ. 4.136 ἀπὸ 10/24 Μαΐου 1914. Ὁ Αὐτοκρατορικὸς Ἐπίτροπος μάλιστα παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ V. K. Sabler τὸν Αὐγουστον τοῦ ἔτους 1914 ἐτηλεγράφησε διὰ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ τὸσον εἰς τὸν μητροπολίτην Μόσχας, ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἐρυθρὸν Σταυρόν, ὁ ὁποῖος καὶ ἐβοήθησε τοὺς Ὄνοματολάτρας ἱερεῖς, προσφέρον τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 1917)⁴.

γ. Ἡ τελικὴ κρίσις τοῦ «θρησκευτικοῦ (τούτου) ζητήματος» ἢ καὶ τὸ

1. Πρβλ. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmaticeskom sporu, ἔ.ἀ., σ. 166-169.

2. J. L.(e o m b e), Les moines onomatolâtres, «Échos d'Orient», 1914, σ. 266.

3. Πρβλ. καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ V. V. Filosoφ, Cerkovnye dela, Sankt Peterburg 1914 (εἰς τὸ ἐτήσιον παράρτημα τῆς ἐφημερίδος Reč, σ. 299-303), παρὰ I. S. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἔ.ἀ., σ. 317.

4. Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič, Opravdanie very, ἔ.ἀ., σ. 211-212.

δογματικὸν μέρος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ θὰ ἐτίθετο ὡς θέμα συζητήσεως εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ Οἰκουμενικὴν ἢ Τοπικὴν Σύνοδον. (Δυστυχῶς δὲν ἔχουμεν τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας)¹.

Ἡ Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἔτους 1917-1918, εἶχεν ἐγγράψει μεταξὺ τῶν ἐξετασθησομένων θεμάτων τῆς τὴν περίπτωσιν τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν τῶν ἐπικαλουμένων Ὀνοματολατρῶν. Δυστυχῶς ὁμως δὲν ἔφθασε μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου τῶν θεμάτων τῆς, διακοπεῖσα, ὡς ἦδη ἀνεφέραμεν, ὑπὸ τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τῶν μπολσεβίκων².

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (τῆς 5ης Μαΐου 1914) τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τοῦ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικοῦ Γραφείου ἀπέστειλε τὸν βικάριον ἐπίσκοπον Μόδεστον πρὸς συνάντησιν τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων ὁ Bulatonič προέτεινε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν ὡς «Ὁμολογίαν πίστεως τῆς θεότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» κατὰ τὴν πνευματικὴν του σημασίαν, ὡς θεολογούμενον καὶ μέχρι τῆς τελικῆς κρίσεως τοῦ θέματος ὑπὸ Συνόδου, ἐπαναδεχομένη οὕτως εἰς ἐπικοινωνίαν τοὺς Ὀνοματολάτρας ἱερομονάχους. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον συνεφώνησε³.

Τὴν σχετικὴν διαλλακτικότητα τοῦ Ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič καὶ τὴν ὑποχώρησιν τακτικῆς εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ὁ ἀντι-Ὀνοματολάτρης καθηγητὴς S. V. Troickij τὴν ὠνόμασε «νέαν τοποθέτησιν τοῦ Bulatonič»⁴.

Μετὰ τὴν νέαν θέσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὡς πρὸς τὴν τελικὴν κρίσιν τῆς θέσεως τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁμάς, ἡ ὁποία ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὴν 11ην Ἀπριλίου 1914 τὸ ὑπόμνημά της καὶ εἰς ἀπάντησιν εἶχεν ἀποσπάσει τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 5ης Μαΐου 1914, παρητήθη τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐν λόγῳ ὑπομνήματος καὶ ἐπληροφόρησε περὶ τούτου ἐπισήμως (τὴν 18ην Μαΐου 1914) τὸν μητροπολίτην Μόσχας καὶ ὄχι τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Συγχρόνως ἐζητήθη, ὅπως ἐπιτραπῇ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ μετόχιον Σίμων ὁ Χαναναῖος (ἐνθα

1. Ὁ καθηγητὴς I. Smolitsch (Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 316), παρὰ τοῦ ὁποίου ἀρυόμεθα τὰς πληροφορίες, εἶχεν ὡς μόνον βοήθημα τὸ ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν μνημονευθὲν ἔργον: Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskomu sporu, ἑ.ἀ., σ. 171-172.

2. Τὸ θέμα ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν συζητηθησομένων ἐν Svjaščennyi sobor Pravoslavnoj Rossijskoj Cerkvi, τόμος πρῶτος, α' ἐκδ., Moskva 1918, σ. 36.

3. I. Smolitsch, Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 318.

4. Πρβλ. καὶ τὸ μνημ. ἔργον: S. V. Troickij, Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, Sankt Peterburg 1915.

ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰλαρίωνος ἐγράφη τὸ βιβλίον «Ἐπὶ τῶν Ὁρέων τοῦ Καυκάσου») τοῦ Καυκάσου. Παρεχωρήθη δ' εἰς αὐτοὺς ἡ σκήτη Pismon¹.

Ὑπάρχουν πληροφορίες, ὅτι καὶ μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων ἡ μικρὰ κοινότης τῶν μοναχῶν τῆς σκήτης Pismon εὗρεν ὁπαδοὺς μεταξὺ τῶν μοναχῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τῆς περιοχῆς².

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ γεγονότων, ἥ ἐλλείψει εἰδήμονος μεταφραστοῦ αὐταὶ ἐδίδοντο συγκεχυμέναι. Ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», εἰς τὰς εἰδήσεις τῆς ἐκ τῶν μὴ Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Χριστιανικὸς Κόσμος - Ανατολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐκκλησία Ρωσσίας. Ἀπόφασις τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου τῆς Ρωσσίας περὶ τῶν ἐν Ρωσίᾳ εὐρισκομένων τέως Ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὀνοματοθεϊτῶν... Ἐξ ἄλλου εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἡγετῶν τῶν ὀνοματοθεϊτῶν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Βουλατόβιτς, ἀπετάθη κατὰ Φεβρουάριον εἰς τὴν Ἀγιωτάτην Σύνοδον ἐκφράζων προθυμίαν ὑποταγῆς καὶ ἀποπτύσεως τῆς πλάνης, ἀλλὰ συγχρόνως ὑποβάλλων πολλὰς ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ ἀπορίας καὶ αἰτούμενος ὅπως ἐξετασθῶσι δικαστικῶς αἱ ἀπορίαι αὐται...»³.

Δὲν γνωρίζομεν πόθεν ὁ συντάκτης τῶν εἰδήσεων εἶχεν τὰς ἀνωτέρω πληροφορίες· δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῶν εἰδήσεών του καί, τέλος, δὲν γνωρίζομεν διὰ ποῖον σκοπὸν ἐγράφησαν αἱ ἀνωτέρω εἰδήσεις ὑπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γεγονὸς ὅμως τυγχάνει ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1914, εἰς τὴν Ρωσίαν, ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatovič δὲν ἐξέφρασεν ἐπιθυμίαν ὑποταγῆς πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπέπτυσεν τοὺς Ὄνοματολάτρας.

Ἐξ ἄλλου δὲν γνωρίζομεν πόθεν ἠντλησεν τὰς πληροφορίες του καὶ ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskom sporu, ἔ.ἀ., σ. 170-177.

2. R. Stuprich, Russische Sekten, Wernigrode-am-Harz, 1938, σ. 21.

Νεώτεραι πληροφορίες περὶ τῶν Ὄνοματολατρῶν καὶ τῆς τύχης αὐτῶν εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν ἀναφέρουν ὅτι τὸ 1930 πολλοὶ Ὄνοματολάτραι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν σοβιετικῶν ἀρχῶν (Πρβλ. B. Kandidov, Cerkon i špionaz, Μόσχα 1938, σ. 69), τὸ 1947 παρουσιάσθησαν ὀρισμένοι ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν solianovci (=ἐκ τοῦ sol=τὸ ἄλᾳς) εἰς τὴν πόλιν Μαϊκὸρ (Πρβλ. Zournal Moskovskoj Patriarhij, 1 (1948) 76) καὶ τέλος, τὸ 1960 εἰς πολλὰ χωρία τοῦ Βορείου Καυκάσου ὤφισταντο καὶ συνέχισαν νὰ ἀνθίστανται εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος (Πρβλ. σοβιετικὴν ἐφημερίδα Literatura i Zizn' 14.12.1960). Βλ. καὶ N. Struve, Les Chrétiens en U.R.S.S., Paris (Seuil) (1963), σ. 199 καὶ 220-221. μετὰφρ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ ἀρχιμ. Χ. Κ. Παρασκευαῖδη, Οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν, Ἀθῆναι (Χρυσόπηγὴ) 1968, σ. 228-229.

3. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119, σημείωμα ἀνυπόγραφον.

Κ. Ι. Δυοβουνιώτης, γράφων περί τῶν Ὀνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅτι: «...ἡ αἵρεσις προσεῖλκυσε κατ' ἀρχὰς ὁπαδούς τινας καὶ ἐκ τῶν ἀνεπτυγμένων, μάλιστα δὲ τοῦ λαοῦ, ἔπειτα ὁμῶς κατ' ὀλίγον διελύθη»¹.

1. Ι. Κ. Δ. (υ ο β ο υ ν ι ῶ τ ο υ), Ὀνοματολάτραι, «Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια», τόμος ΙΗ', σ. 909. Ἐξ ἄλλου προσωπικότης τῆς ἐποχῆς (ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρῦσανθος) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «...τὴν ἐπομένην ἀνεχωρήσαμεν (ἐκ Λουτρακίου) ἐπιβάντες ἀντιτοπιλικόν, τὸ ὁποῖον ἦλθε νὰ παραλάβῃ τὸν Ἑλ. Βενιζέλον καὶ παρέλαβε καὶ τὸν Ἅγιον Κιτίου (Μελέτιον Μεταξάκη) καὶ ἐμέ. Κατὰ τὸν πλοῦν ὁ Βενιζέλος ἐξέφρασε τὴν ἀνησυχίαν του διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐμφανισθείσης εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὅρους αἰρέσεως τῶν Ρώσων μοναχῶν «Ἰησοῦανῶν», ἰδίως διότι ἠπειλεῖτο ὅτι θὰ ἐστέλετο ἐκεῖ ρωσικὸν πολεμικὸν πρὸς κατάπαισιν τῆς αἰρέσεως, καὶ με ἠρώτησεν ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σταλῇ ἐκεῖ ἀρχιερεὺς τις πρὸς διευθέτησιν τοῦ ζητήματος. Τῷ εἶπον ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν κατάλληλοι ρωσισμαθεῖς μητροπολῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μέγα ἡθικὸν κύρος ἔχοντες καὶ παρὰ τοὺς Ρώσους, ὥς εἶναι οἱ μητροπολῖται Σερρών καὶ Κασσανδρείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔκαμα ἓνα μικρὸν περίπατον εἰς τὸ κατὰστροφμα καὶ ἐπανελθὼν ἐξηκολούθησα τὴν συνομιλίαν μου μετὰ τῶν Βενιζέλου καὶ Μελετίου. Στραφεὶς ὁ Βενιζέλος πρὸς ἐμέ λέγει: «Ξεύρετε τί ἐσκέφθημεν μετὰ τὸν Ἅγιον Κιτίου; Νὰ ὑπάγῃ ἔξαρχος εἰς Ἅγιον Ὅρος ὁ Ἅγιος Κιτίου». Ἀπήντησα ὅτι, χωρὶς νὰ διαμφορηθῇ τὰ προσόντα τοῦ Ἁγίου Κιτίου, φρονῶ ὅτι κατάλληλότεροι εἶναι οἱ δύο προαναφερθέντες μητροπολῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, πρῶτον διότι εἶναι μητροπολῖται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, οἱοὶ εἰσίσται νὰ ἀποστέλλονται ἔξαρχοι καὶ δεύτερον διότι εἶναι ὁμοτοπισμαθεῖς. Ὁ Βενιζέλος ἐπανέλαβεν: «Παρακαλῶ νὰ εἰπῇτε εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιώτητα, ὅτι προτιμῶ τὸν Ἅγιον Κιτίου καὶ παρακαλῶ νὰ ἀποσταλῇ ἐκεῖνος». Ἐσιώπησα καὶ μοι ἔκαμε κατάπληξιν ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ οὐδὲν εἶπεν ὁ Μεταξάκης, ἐνθ' ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἦτο ἀρμόδιος. Συνάδευε τὸν Βενιζέλον καὶ ὁ ἰδιαιτέρως του γραμματεὺς Μαρκαντωνάκης. Διέμεινα ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς Ἀθήνας... Τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου 1913 ἀνεχώρησα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐπανήλθον εἰς Κων/πολιν, ὅπου ἐπεσκέφθην τὸν Πατριάρχην Γερμανὸν τὸν Ε', εἰς δὲν ἀνεκοίνωσα τὰ ἀνταλλαγέντα μεταξὺ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐμοῦ περὶ τῶν διαφορῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ὅτι ὁ Βενιζέλος παρακαλεῖ νὰ ἀποσταλῇ εἰς Ἅγιον Ὅρος ὡς ἔξαρχος διὰ τοὺς Ἰησοῦανούς ὁ μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης. Ὁ Πατριάρχης μετὰ στενοχωρίας ἀπέστειλε τὸν Μελέτιον ὡς ἔξαρχον, ὅστις οὐδὲν κατάρθρωσεν εἰς Ἅγιον Ὅρος καὶ ἐστάλη ἐν πομπῇ ρωσικὸν πολεμικὸν πλοῖον εἰς Ἅγιον Ὅρος, τὸ ὁποῖον ἐνήγγησεν ἐκεῖ ὡς κυρίαρχος». Βλ. Βιογραφικὰ ἀναμνησίαις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χ ρ υ σ ἂ ν θ ο υ τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος (1881-1949), ἐπιμέλεια Γ ε ω ρ γ ί ο υ Ν. Τ α σ ο ὕ δ η, ἐκτελεστοῦ διαθήκης, Ἀθῆναι 1970, σ. 81-83.

Τέλος, πολλαὶ πληροφορίαι τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γ α β ρ ι ῆ λ Δ ι ο ν υ σ ι ᾶ τ ο υ, Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Διονυσίου (Ἀγιορειτικὴ ἱστορία 55 ἐτῶν, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «Ἐπετηρὶς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, ἐπὶ τῇ συμπλήρωσει δωδεκαετίας ἀπὸ τῆς ἐπαναλειτουργίας αὐτῆς», Ἀθῆναι («Ἀστὴρ») 1966, σ. 63-65), δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ὁ σημερινὸς ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Διονυσίου γράφει: «Κατάρθωσαν (οἱ Ρῶσοι) μέσῳ ἐδικῶν μοναχῶν πρακτόρων νὰ μεταφέρουν εἰς τὸν Ἀθῶνα τὴν ἐν Καυκάσῳ ἀπὸ ἐτῶν συρμένην αἵρεσιν τῶν «Ὀνοματολατρῶν», ἥτις βλακωδῶς δέχεται ὡς κύριον ὄνομα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μόνον τὸ Ἰησοῦς, ἀπορρίπτουσα τὸ Χριστός, ὡς δῆθεν ἐπίθετον...»

Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας κατ'ὧρ-
 ῶσε νὰ κατευθύνῃ τὸ κίνημα τῶν Ὄνοματολατρῶν κατὰ τὸ ἔτος 1914, μὲ
 σχετικὴν διαλλακτικότητά, ἀσφαλῶς σκεπτομένη ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς τοῦ
 ἔτους 1913 δὲν θὰ ἐπέφερε τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐρίδων, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν
 αὐξησιν καὶ τὴν διάδοσιν τῆς διδασκαλίας των. Διὰ τῆς μεταθέσεως τῆς
 «διαφορᾶς» μεταξύ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Ὄνοματολατρῶν εἰς τὴν μέλλουσαν
 νὰ συνέλθῃ Σύνοδον ἱκανοποιήθησαν μὲν οἱ Ὄνοματολάτραι, ἀλλὰ καὶ ἡ
 Ἐκκλησία κατ'ὧρῶσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν σοβαρὰν ἀναταραχὴν εἰς τοὺς
 κόλπους τῆς. Ἡ σχετικὴ ὅμως διαλλακτικότης τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλεται
 ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὴν ἐπέμβασιν προσώπων κύρους ὑπὲρ τῶν Ὄνοματο-
 λατρῶν.

Κύριος ὑποστηρικτὴς τῶν Ὄνοματολατρῶν εἰς τὴν Ρωσίαν πρὸ τοῦ
 1917 ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανὴς Ρῶσος ἱερεὺς, θεολόγος, φιλόσοφος καὶ καθηγητὴς
 τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Μόσχας Παῦλος Ἀλεξάνδροβιτς Φλορένσκι¹,
 ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε τοὺς Ὄνοματολάτρας διὰ τοῦ κύρους του ὡς ἀκαδημαϊ-
 κοῦ διδασκάλου καὶ ἐπὶ πλέον ὡς αὐθεντίας, ὅχι μόνον εἰς θέματα Ὁρθο-
 δόξου πνευματικότητος ἀλλὰ καὶ Ὁρθοδόξου φιλοσοφίας. Εἰς τρία κυρίως
 σημεῖα δυνάμεθα νὰ ἐντοπίσωμεν τὴν συγγραφικὴν του συμπαραστάσιν πρὸς
 τοὺς Ὄνοματολάτρας:

α. Εἰς τὸ ἀναφερθὲν ἔργον του «Στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας...»
 ἀφιερώνει σελίδας ὑπὲρ τῶν Ὄνοματολατρῶν καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς δι-
 δασκαλίας των²: ἐρμηνεύων δὲ τὸ χωρίον (Ματθ. 18, 19-20): «Πάλιν ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος
 οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
 Οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ
 αὐτῶν», γράφει χαρακτηριστικῶς, ὅτι: «Imja Hristovo est mističeskaja Cerkon»

1. Ὁ ἱερεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μόσχας Παῦλος Ἀλε-
 ξάνδροβιτς Φλορένσκι (1882-1943) ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς
 θρησκείας. Τὸ βασικὸν τοῦ σύγγραμματος διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένετο γνωστὸς καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν
 Εὐρώπην εἶναι τὸ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: Stolp i utverzdenie istini (Opyt pravoslavnoj feo-
 dicej v dvenadcati pismah) (=Στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας. Μελέτη περὶ τῆς Ὁρθο-
 δόξου θεοδικίας εἰς δώδεκα ἐπιστολάς), α' ἔκδ., Μόσχα 1914. Συνεζήτηθη πολὺ διότι ἀντι-
 τίθεται εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰ πλέον γνωστὰ σχήματα τῆς φιλοσοφίας
 τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ συστήματος τοῦ Καντίου. Τὸ ἔργον βασί-
 ζεται εἰς τὴν μυστικὴν θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡ ὁποία παρουσιάζεται,
 διὰ τοῦ Φλορένσκι, ὡς φιλοσοφικὸν σύστημα. Ἐξ ἄλλου τὸ περιεχόμενον ἐγένετο γνωστὸν
 κυρίως διὰ τὴν τόλμην του καὶ τὴν ἐνασχόλησίν του μὲ πολλὰ θεολογούμενα προβλήματα
 τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πρβλ. Γ. Τρόϊτσκυ, Π. Α. Φλορένσκι (1882-1943), Θ. Η. Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.177-
 1.183, ὡς καὶ Β. Ζενκόβσκι, ἔ.ἀ., σ. 439 κ.ἑ.

2. Πρβλ. ἔ.ἀ., σ. 421-422 καὶ 782-783.

(Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ Ἐκκλησία)¹. Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐξετάζοντες τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Φλορένσκι θὰ ἐλέγομεν ἐνδεχομένως, ὅτι οἱ Ῥῶσοι ἀνάγουν τὰ πάντα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν μυστικισμόν· ἀλλὰ θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ θεωρούμενος ὡς αὐθεντία εἰς τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν Μ.-J. Lagrange ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ χωρίον «ὁμιλεῖ περὶ παρουσίας μυστικῆς, καθ' ὃν χρόνον γίνεται λόγος περὶ θείας παρουσίας»².

β. Εἰς τὸ ἐκδοθὲν τὸ 1913 ἐν Μόσχᾳ ἔργον τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulaonitš, τοῦ γνωστοῦ ὡς ἀρχηγέτου τοῦ κινήματος: «*Apologija very no Imja Božie i vo Imja Iisus*», ὁ Φλορένσκι ἔγραψε τὸν Πρόλογον. Σημειωτέον, ὅτι τὸ κείμενον τῆς Ἀπολογίας εἶναι ἐκεῖνο, μὲ ὠρισμένας διορθώσεις καὶ προσθήκας, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὡς ἥδη ἀνεφέραμεν³.

γ. Τὸ τρίτον σημεῖον εἶναι ἡ ἐκδοσις ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν κριτικοῦ ἔργου εἰς τὴν θεολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ καταδιναστεύσαντος, ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσίας, τοὺς Ὀνοματολάτρᾳς ἀρχιεπισκόπου Νίκωνος. Τὸ ἔργον τοῦ Φλορένσκι ἐξεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς ἄρθρον καὶ μετὰ εἰς τευχίδιον⁴. Εἰς ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ ὁ Φλορένσκι ὑπεραμύνεται τῶν θέσεων τῶν Ὀνοματολατρῶν· γράφων δὲ γενικῶς περὶ τοῦ ὀνόματος, τοποθετεῖται γνωσιολογικῶς εἰς τὸν ρεαλισμόν. Προϋτιμήσαμεν τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου εἰς τὴν γαλλικὴν, ὅπως τοῦτο παρουσιάσῃ ὑπὸ τοῦ μελετήσαντος τὸ χειρόγραφον τοῦ Φλορένσκι, B. Zenkovsky: «*Le nom d'une chose en est la substance... la chose est créée par le nom, elle entre en relation active avec celui-ci, elle l'imite... le nom est le principe métaphysique de l'être et de la connaissance*». Ἐν συνεχείᾳ ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι: «*le nœud de l'être, son ressort le plus profondément caché... le*

1. Αὐτόθι, σ. 421.

2. M. J. Lagrange, *Évangile selon Saint Matthieu*, deuxième édition, Paris 1923, παρὰ Π. Ν. Τρέπελα, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Ἀθήναι («Ζωή») 1951, σ. 349.

3. Εἰς τὸν πρόλογον φέρεται ἡ ὑπογραφή «Ἐκ τῆς συντάξεως», ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Φλορένσκι ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του, «Στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἀληθείας...», ὅτι ἔγραψεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

4. P. A. Florenski, *Archiepiskop Nikon-rasprostranitel 'eresi'* (Materialy o počitani j Imeni Božij) (=Ο ἀρχιεπίσκοπος Νίκων εἶναι διαδοσίας «αἱρέσεως» (Ὑλὴ περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ), ἔκδ. β', Μόσχᾳ 1913. Ὁ ἀναφερθεὶς Γ. Τρόϊτσκυ, βιογραφῶν τὸν Π. Α. Φλορένσκι εἰς τὴν Θ.Η.Ε. γράφει σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Φλορένσκι συνέθεσε τὸ ἔργον «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νίκων». Δὲν ἀναφέρει δυστυχῶς τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον σκέλος τοῦ τίτλου: «...διαδοσίας «αἱρέσεως», Ὑλὴ περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Παράδειγμα ἀντικειμενικότητος σοβιετικοῦ ἐπιστήμονος! (βλ. Θ.Η.Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.177-1.183).

nom est un faisceau de forces divines ou occultes, la racine mystique qui relie l'homme avec d'autres mondes... il est d'essence divine, il porte en lui des energies mystiques»¹.

Ἐτερος σοβαρὸς ὑποστηρικτὴς τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπῆρξεν ὁ Ρῶσος φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς πρίγκιψ Εὐγένιος Τρουμπετσκόϊ², ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς του ὑποστηρίξεως, ἐδημοσίευσεν τὸ 1914 ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὄνοματολατρῶν³.

Πρὸ τῶν ἀναφερθέντων γεγονότων ἐν Ἀγίῳ Ὅρει (τὸ ἔτος 1913), εἰς τὴν Ρωσίαν οἱ Ὄνοματολάτραι εἶχον θερμὸν συμπαραστάτην τὸν γνωστὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα θεολόγον Σέργιον Μπουλγάκωφ⁴, ὁ ὁποῖος ἤδη τὸ 1912 ἔγραψεν ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὄνοματολατρῶν⁵. Εἰς τὸ ἄρθρον του ἐκεῖνο, τὸ προκαλέσαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀντι-Ὄνοματολατρῶν, ὁ καθηγητὴς S. V. Troickij ἀνέλαβε καὶ πάλιν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Σέργιον Μπουλγάκωφ. Ὡς ἤδη εἶδομεν, ἐν τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου του ὁ S. V. Troickij τιτλοφορεῖ: «Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὄνοματολάτρας» καὶ περιέχει τὴν ἀπάντησιν τοῦ S. V. Troickij πρὸς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ⁶. Ὁ Μπουλγάκωφ, ὅμως, διὰ τὸ θέμα τῶν Ὄνοματολατρῶν, καὶ παρὰ τὴν κριτικὴν τοῦ S. V. Troickij, κατέστη

1. P. A. Florenski, Le sens de l'idéalisme (ἀνέκδοτον χειρόγραφον), παρὰ B. Zenkovsky, ἔ.ἀ., σ. 451.

2. Ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος Ν. Τρουμπετσκόϊ (1863-1919) ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς Ἱστορικοφιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Κιέβου καὶ ἀργότερον τῆς Μόσχας. Ἐπολέμησε τὸν κομμουνισμόν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν μπολσεβίκων τοῦ 1917, συνδεθεὶς μετὰ τὴν «Λευκὴν Στρατιά». Περισσότερον γνωστὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς του πρίγκιψ Σέργιος, φιλόσοφος καὶ καθηγητὴς Πανεπιστημίου τῆς Μόσχας, διατελέσας μάλιστα καὶ πρύτανης αὐτοῦ. Πρβλ. προχείρως B. Γ. Γ. (ι α ν ν ο π ο υ λ ο υ), E. Τρουμπετσκόυ, Θ.Η.Ε., τ. 11 (1967), σ. 871. Βλ. καὶ B. Zenkovsky, ἔ.ἀ., σ. 351-371.

3. Πρίγκιπος E. N. Trubeckoj, Svet Favorskij i preobrazenie uma, «Russkaja mysl», τεῦχος 5ον, 1914.

4. Ὁ Σέργιος Νικολάγιεβιτς Μπουλγάκωφ (1871-1944) εἶναι γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ὡς πρωτοπρεσβύτερος καὶ καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς Θεολογίας εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰδικεύθη εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμόν προσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τὴν συναναστροφὴν του μετὰ τὸν Μπερντιάγιεφ. Τὸ 1918 χειροτονεῖται ἱερεὺς. Τὸ 1923 ἀπηλλάθη ἐκ τῆς Ρωσίας. Τὸ 1925 εἶναι ἰδρυτικὸν μέλος τοῦ Ὁρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων. Κατέστη γνωστὸς διὰ τῆς «Σοφιολογίας» του. Ἐγραψε συνολικῶς περὶ τὰ 30 ὀγκώδη συγγράμματα καὶ 350 ἄρθρα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται ἀπὸ 100 σελίδας. Ὑπάρχουν περὶ τὰ 55 ἀνέκδοτα ἄρθρα του. Βλ. K. K. Παπουλίδης, Σοφιολογία καὶ Πνευματολογία παρὰ S. Bulgakoff καὶ Vl. Lossky, «Ἐκκλησία», τ. 47 (1970), σ. 209 κ.ἔ., ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

5. S. Bulgakoff, Afonskoe delo, «Russkaja mysl», τεῦχος 9, 1912.

6. S. V. Troickij, Ob Imenah Božijh, ἔ.ἀ., σ. 180-200 (=Pokroviteli Imjabožnikov. Otvet S. Bulgakovu =Οἱ καλύπτοντες τοὺς Ὄνοματολάτρας. Ἀπάντησις εἰς τὸν Σ. Μπουλγάκωφ).

μέλος τῶν ὑποεπιτροπῆς τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τοῦ 1917, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Θεοφάνους Poltavskij. Αἱ σημειώσεις καὶ γενικὴς ἡ προετοιμασία του ὡς μέλους τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς ἐκείνης, ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν διὰ τὴν ὕλην πρὸς συγγραφὴν τοῦ εἰδικοῦ ἔργου του *Filosofija Imeni*, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπανέλθωμεν. Περὶ τῆς τοποθετήσεως ὁμως τοῦ Σ. Μπουλλάκωφ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ περὶ τῆς προσφορᾶς του εἰς τὴν γραμματεῖαν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, θὰ ἴδωμεν περισσότερα εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς παρούσης μελέτης, καθ' ὅτι ὁ Μπουλλάκωφ συνέχισεν, ὡς ἤδη ἀναφέραμεν, νὰ γράφῃ περὶ τοῦ ζητήματος κυρίως εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὑπεστήριζαν τοὺς Ὀνοματολάτρας, ὑπῆρξε καὶ ὁ πολὺς Νικόλαος Μπερντιάγιεφ¹, ὁ ὁποῖος δὲν ἠρκέσθη εἰς ἀπλοὺν θεολογικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου ἄρθρον ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν, ἀλλ' ὁρμώμενος ἐκ τῆς κακῆς μεταχειρίσεως τῶν Ρώσων ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὑπὸ τῶν Ρώσων ναυτῶν, ἐνεργούντων τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἔγραψε δριμύ ἄρθρον, δημοσιευθὲν εἰς ἐφημερίδα τῆς Μόσχας, κατὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου². Διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ³, ἡ ἐπέμ-

1. Ὁ Νικόλαος Ἀλεξάντροβιτς Μπερντιάγιεφ (1874-1948), γνωστὸς Ρώσος φιλόσοφος ἐκ τῶν αὐτοεξορισθέντων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ἀπὸ τῆς Ρωσίας τὸ ἔτος 1922. Δὲν ἔλαβε πανεπιστημιακὸν δίπλωμα, πλὴν τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τῆς Ὁξφόρδης τὸ ἔτος 1947. Ἐργαζε πολλὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς πλείστας ὅσας γλώσσας. Εἰς Παρίσιους ἐξέδιδε τὸ φιλοσοφικὸν καὶ θεολογικὸν περιοδικὸν «*Put*» (= Ἡ Ὁδὸς) μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1925-1940. Κατὰ τὸν Ρώσον φιλόσοφον Β. Zenkovski τέσσαρες εἶναι αἱ φάσεις τῆς φιλοσοφικῆς παραγωγικότητος τοῦ Μπερντιάγιεφ: α) Ἠθικῇ, β) Μυστικῇ καὶ Θρησκευτικῇ, γ) Ἱστοριοσοφολογικῇ καὶ δ) Περσοναλιστικῇ· ἐνῶ κατὰ τὸν Ἑλληνοαμερικανὸν Θ. Γ. Σταύρου «Τὸ φιλοσοφικὸν σχῆμα τοῦ Μπερντιάγιεφ εἶναι ἀναμφιβόλως πολὺπλοκον καὶ μόνον λεπτομερὴς ἀνάλυσίς του θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ ἀποδώσῃ». Πρβλ. Θ. Γ. Σταύρου, Μπερντιάγιεφ Ἀλεξάνδροβιτς Νικολάι, Ὁ.Η.Ε., τ. 9 (1966), σ. 171-176, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία κυρίως εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἡ πλέον κατατοπιστικὴ βιογραφία εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ ἔγγραφῃ ὑπὸ τοῦ Χ. Μαλεβίτη, «*Ἡ ἀλήθεια καὶ Ἀποκάλυψη. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Χ. Μαλεβίτη, Ἀθήνα, «Ἡ Δωδώνη», ἀ.ἐ., σ. 17-46*». Ὁ συγγραφεὺς ἐβασίσθη κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ N. Berdiaev, *Essai d'autobiographie spirituelle*, Paris (Buchet - Chastel) 1958.

2. Ὁ τίτλος τοῦ ἄρθρου εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ ἡ ἀκριβὴς παραμομπή του δυστυχῶς μᾶς εἶναι ἄγνωστα. Ἐχομεν τὴν πληροφορίαν ἐκ μιᾶς τῶν καλυτέρων βιογραφιῶν τοῦ Ν. Μπερντιάγιεφ, γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ E. Porret, Berdiaeff, *prophète des temps nouveaux*, Neuchatel-Paris (ἐκδ. Delachaux et Niestlé), ἀ.ἐ., σ. 85, ἐνθα ἀναφέρεται ὁ τίτλος μόνον τοῦ ἄρθρου καὶ οὗτος εἰς τὴν γαλλικὴν: «*Ceux qui éteignent l'Esprit*» (= Αὐτοὶ οἱ ὅποιοι σβήνουν τὸ Πνεῦμα). «Αὐτοί», διὰ τὸν Μπερντιάγιεφ, εἶναι τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

3. E. Porret, ἑ.ἀ., σ. 85.

βασίς τοῦ ναυτικοῦ διὰ τὴν κατάπαυσιν πνευματικοῦ ζητήματος ἦτο γεγονός ἀπαράδεκτον. Τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος κατεσχέθη καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου κατηγορήθη ὡς βλασφημῶν τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἡ ὁποία ἐμήνυσε τὸν Μπερντιάγιεφ¹. Ὁ γνωστός μας φιλόσοφος ἐκινδύνευεν, ἐκ τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ὡς βλάσφημος, νὰ ἐξορισθῇ εἰς τὴν Σιβηρίαν. Ἡ θέσις τοῦ Μπερντιάγιεφ κατέστη δύσκολος, ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα κήρυξις τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἀνέτρεψε τὰ πάντα. Τὸν Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1914 μὲ τὴν γενικὴν ἐπιστράτευσιν εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναταραχὴν εἰς τὰς διοικητικὰς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἐπῆλθε καὶ ἡ καθυστέρησις τῶν ὑπὸ ἐκδίκασιν ὑποθέσεων². Ἀργότερον, μετὰ τὰ ἔτη 1917-1918, ὁ Μπερντιάγιεφ εὐρίσκετο ἤδη μακρὰν τῆς Ρωσίας.

Ἐκτὸς τῶν ἤδη ἀναφερθέντων καὶ ἄλλοι ὑπεστήριξαν διὰ τῆς γραφίδος ἡ καὶ διὰ χρημάτων τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ὄνοματολατρῶν. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται τοὺς F. E. Mel'nikov³, S. Askol'dov⁴, V. Ern⁵ καὶ M. A. Novoselov⁶.

1. N. Berdiaeff, Samopoznanie. Opyt filosofskoj avtobiografij, Paris 1949, σ. 219. Πρβλ. καὶ E. Porret, αὐτόθι.

2. Πρβλ. καὶ V. Weidlé, La Russie absente et présente, Paris (Gallimard) 1949, σ. 157 καὶ E. Porret, ἑ.ἀ., σ. 86.

3. F. E. Mel'nikov, V tenetah erešej i prokljatij. K sovremennym sporam ob ime-nah Božijh, Μόσχα 1913. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι «παλαιόπιστος». Οἱ παλαιόπιστοι εἶναι οἱ μὴ δεχθέντες εἰς τὴν Ρωσίαν τὰς διορθώσεις τῶν σφαλμάτων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἐπὶ Πατριάρχου Νίκωνος (1652-1658).

4. S. Askol'dov, O pustinnikah Kavkaza, «Russkaja musl», ἀριθ. 5, 1914.

5. V. Ern, Spor ob imeni Božiem, εἰς τὸ ἔργον του Pis'ma ob imja slavnij, Pismo per-voe: Proischozdenie spora, «Hristianskaja mys», Σεπτέμβριος 1916, σ. 101-109. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἔγραψε καὶ ἕτερον ἔργον, μὴ ἀναφερθὲν ὑπὸ τοῦ I. Smolitsch (Le Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 318), εἰς τὸ ὁποῖον συγκρίνει τὸ περιεχόμενον τῆς κριτικῆς τῆς διδασκαλίας τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ ὑποβληθέντος πρὸς τὴν Σύνοδον πορίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρθημεν, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ S. V. Troickij. Ὁ τίτλος τοῦ ἑτέρου ἁρθρου τοῦ V. Ern ἔχει ὡς ἑξῆς: Razbor poslanija Svjatejšago Synoda ob imeni Božiem, Moskva 1917, ἑκδ. «Θρησκευτικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Βιβλιοθήκης». Ἀμφότερα τὰ ἄρθρα του ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως. Εἰς τὸ δεύτερον ἄρθρον, ἡ καταδίκη τῶν Ὄνοματολατρῶν ὑπὸ τῶν τριῶν θεολόγων (δύο ἀρχιεπισκόπων καὶ ἓνὸς λαϊκοῦ), διὰ τῆς Ἐκκλησίας, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ V. Ern ὡς «Bulla russkih papistov» (=Βούλλα τῶν Ρώσων παπιστῶν), πρβλ. ἑ.ἀ., σ. 5. Ὁ V. Ern (1881-1915) ἀπέθανε νέος. Ὑπῆρξε φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς διαρκὴ ἐξέλιξιν. Περὶ τὸν βιογραφικὸν του στοιχείων καὶ τῆς καθόλου προσφορᾶς του εἰς τὰ ρωσικὰ γράμματα βλ. B. Zenskij, ἑ.ἀ., σ. 487 κ.ε.

6. Ὁ M. A. Novoselov ἦτο θερμὸς θιασώτης τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσεν, ὡς καὶ ὁ Φλορένσκι, πρόλογον εἰς τὴν «Ἀπολογία» τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatovič καὶ ἐγένετο γνωστός κυρίως διὰ τὰς χρηματικὰς του ἐπιχορηγήσεις πρὸς τὸ κίνημα τῶν Ὄνοματολατρῶν.

Εΐδομεν, ὅτι διὰ τῆς ἐγγραφῆς ὡς θεολογουμένου, εἰς τὸ κατάλογον τῶν θεμάτων τῆς «Παν-Ρωσικῆς» Συνόδου τοῦ ἔτους 1917, τοῦ ζητήματος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ἱκανοποιήθησαν καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ καὶ οἱ Ὀνοματολάτραι. Δυστυχῶς, ὡς ἀναφέραμεν ἤδη, ἡ ἐν λόγῳ Σύνοδος δὲν ἐπρόλαβε νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα. Ἀλλωστε, παραμένουν ἐν ἰσχύει αἱ καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πάντως μεταξὺ τῶν Ρώσων μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους δὲν ἔχομεν πληροφορίας ὅτι ὑπῆρχαν Ὀνοματολάτραι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τὸ 1913. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας προέβη εἰς χειρονομίαν ἀξιέπαινον, μετὰ τὸ τεράστιον σφάλμα εἰς τὴν τακτικὴν τῆς τοῦ ἔτους 1913, καὶ θὰ συνεξήτει τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν εἰς τοπικὴν Σύνοδον καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐκ τῶν γεγονότων (Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, Ἐπανάστασις τῶν Μπολσεβίκων) παρημελήθη καὶ διὰ πολλοὺς ἐλθισμονήθη¹. Σπαράγματα μόνον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὀνοματολατρῶν θὰ συναντήσωμεν εἰς τὴν ρωσικὴν γραμματείαν τῶν αὐτοεξορίστων Ρώσων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ Βορείου Ἀμερικῆς.

Γ'

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν αὐτοεξορίστων Ρώσων εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην 1922 κ.έ., ὥρισμένοι ἐπανάφερον τὸ θέμα τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ προσκήνιον. Καὶ εἰς Παρίσιος ὅμως (τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Πράγαν καταφύγιον καὶ πνευματικὸν κέντρον τῶν αὐτοεξορίστων τῆς ρωσικῆς σκέψεως), οἱ συγγραφεῖς συνέχιζον νὰ ἔχουν διάφορον γνώμην διὰ τοὺς Ὀνοματολάτρας.

Ὁ γνωστὸς καὶ ἔγκριτος Ρώσος θεολόγος Γεώργιος Φλωρόφσκι²

1. Ἐκτοτε, πολλοὶ ἔγκριτοι αὐτοεξορίστοι Ρῶσοι θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι τῆς διασποράς, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισε καὶ μετὰ τοὺς ὁποίους ἐξησεν ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης μελέτης (κατὰ τὰ ἔτη 1954-1966), χωρὶς νὰ ἔχουν λάβει μέρος εἰς τὴν διαμάχην ἢ νὰ ἔχουν ὑποστηρίξῃ τοὺς Ὀνοματολάτρας, τοὺς ἀντι-Ὀνοματολάτρας ἢ καὶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, εἶχον τὴν γνώμην ὅτι τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποτελοῦν μελανὴν σελίδα διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία συμπεριεφέρθη βαναύσως πρὸς τοὺς Ὀνοματολάτρας.

2. Ὁ Ρώσος πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Βασίλιεβιτς Φλωρόφσκι (1893-) κατάγεται ἐκ τῆς Ὀδησοῦ. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν Ἱστορίαν καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀδησοῦ φιλοσοφίαν. Τὸ 1920 κατέφυγεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἐνθα ἐδίδαξεν εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῶν Ρώσων «ἐμγκρέδων» τῆς Πράγας (1921 κ.έ.), εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων (1926 κ.έ.) καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950 εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Σεμινάριον τῆς Νέας Ὑόρκης τῶν Η.Π.Α. Ἐκτοτε ἐδίδαξε καὶ διδάσκει προσκαλούμενος εἰς πολλὰ πανεπιστήμια τῶν Η.Π.Α., μεταξύ τῶν ὁποίων εἰς τὰ πανεπιστήμια Columbia, Boston, Harvard καὶ Princeton. Εἶναι

εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν Ὄνοματολατρῶν δὲν ἐλύθη¹, ἐνῷ ὁ Σ. Βερχώφσκι² ὑπεστήριξεν, ὅτι οἱ Ὄνοματολάτραι ὑπῆρξαν αἵρετικοί³.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀναφερθεὶς ἤδη ἱερεὺς καὶ καθηγητὴς Σέργιος Μπουλγάκωφ, συνέχισε τὴν ὑποστήριξιν του πρὸς τοὺς Ὄνοματολάτρας καὶ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι κατέστη ἀπολογητὴς τελειότερος τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič, ὁ ὁποῖος ἔδωκε μεγαλύτερον βάρος εἰς τὴν πολεμικὴν τοῦ ζητήματος, ἐνῷ ὁ ἀναφερθεὶς Σ. Μπουλγάκωφ κατέστη ὁ δογματικὸς συγγραφεὺς καὶ ἀπολογητὴς περὶ τοῦ θέματος τῆς λατρείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Σ. Μπουλγάκωφ τὸ 1932 ἤδη, εἰς Παρισίους, ἐξέθεσε περιληπτικῶς τὸ περιεχόμενον τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ὄνοματολατρῶν, μὴ παραλείπων τὰς θέσεις τῶν ἀντι-Ὄνοματολατρῶν⁴. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεὶμ Sobolev, ὁ κυριώτερος καὶ σοβαρώτερος ἐπικριτὴς τῆς Σοφιολογίας⁵ τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ μεταξὺ τῶν αὐτοεξορίστων Ρώσων, κατακρίνει

σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπίτιμος διδάκτωρ Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πρβλ. Γ. Σ. Μ π έ μ π η, Φλωρόφσκυ Γεώργιος, Θ.Η.Ε., τ. 11 (1967), σ. 1.183-1.186.

1. G. Florovskij, Puti russkago Bogoslovija, Paris (1937), σ. 572.

2. Ὁ Σ. Σ. Βερχώφσκι (1907) ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον Παρισίων, ἐνθεν ἀπεφοίτησε τὸ 1936 καὶ ὅπου ἐν συνεχείᾳ ἐδίδαξε Δογματικὴν καὶ Ἠθικὴν Θεολογίαν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950 εἶναι καθηγητὴς τοῦ Ὀρθοδόξου Ρωσικοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου Νέας Ὑόρκης Η.Π.Α. Πρβλ. καὶ List of the Writings of professors of the Russian Orthodox Theological Institut in Paris (1925-1954), Paris (1954), σ. 86.

3. S. S. Verhovskij, Ob Imenah Božijih, «Pravoslavnaï mysli», τ. VI (1948), σ. 37-55.

4. «...Le moyen le plus important de la vie de prière est le Nom de Dieu dans la prière... L'application pratique de la prière de Jésus a naturellement amené des discussions théologiques sur le Nom de Dieu et sa puissance, sur le sens de la vénération du Nom de Dieu et sur sa force active. Ces questions n'ont pas encore reçu de solution ayant force de dogme pour toute l'Église; elles ne sont pas, d'autre part, suffisamment prises en considération par la littérature théologique. Pour le moment il existe deux tendances différentes. Les uns (qui se désignent eux-mêmes comme «glorificateurs du Nom de Dieu») sont partisans du réalisme dans la compréhension du sens du nom en général; ils croient que le Nom de Dieu, invoqué dans la prière, contient déjà la présence de Dieu (Père Jean de Cronstadt et autres). D'autres préfèrent un point de vue plus rationaliste et plus nominaliste : Le Nom de Dieu serait un moyen humain, instrumental, pour exprimer la pensée et le mouvement de l'âme vers Dieu. Ceux qui pratiquent la prière de Jésus, et les mystiques en général, sont partisans de la première opinion, de même que certains théologiens et certains hiérarques; le second point de vue est caractéristique de la théologie orthodoxe d'école, qui a reflété l'influence du rationalisme européen. En tout cas, la doctrine théologique du Nom de Dieu est actuellement un problème à l'ordre du jour, problème que notre époque lègue aux temps à venir. Ce problème indique la voie principale qui s'ouvre devant la pensée théologique contemporaine». S. Bulgakoff, L'Orthodoxie, α' ἔκδοσις, Paris (F. Alcan) 1932, σ. 205, 207-209.

5. Περὶ τῆς Σοφιολογίας βλ. Κ. Κ. Παπουλίδη, Σοφιολογία καὶ Πνευματολογία

αὐστηρῶς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὀνοματολατρῶν καὶ τὴν ὑποστήριξιν πρὸς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ¹. Ἀλλ' ὁ Σ. Μπουλγάκωφ καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ μνημονευθέντος ἔργου τοῦ «Filosofija Imeni» εἶχεν ἀσχοληθῇ καὶ εἶχε γράψει περὶ τῆς μυστικῆς παρουσίας εἰς τὸ ὄνομα². Ἀλλ' ἡ τοποθέτησις τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἐγένετο κυρίως γνωστὴ μετὰ τὸν θάνατόν του (1944), ὅτε τὸ 1953 ὁ Ρῶσος καθηγητὴς, φίλος καὶ συνάδελφός του, L. Zander³, ἐξέδωκε τὸ κατ' ἐξοχὴν ὑπὲρ τῶν Ὀνοματολατρῶν ἔργον τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ⁴. Τὸ ἔργον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Σ.

παρὰ S. Boulgakoff καὶ V. Lossky, «Ἐκκλησία», τ. 47 (1970), σ. 209-210, 398-400, 435-438 καὶ 494-496.

1. Ἀρχιεπισκόπου S e r a f i m (S o b o l e v), Novoe učenie o Sofii Premudrosti Božiej, Σόφια 1935, βλ. περὶ τῶν Ὀνοματολατρῶν σ. 271-349.

2. S. B u l g a k o f f, Was ist das Wort, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «Festschrift Th. G. Masaryk zum 80 Geburtstag, 7 März 1930», Bon (Cohen) 1930, σ. 25-46. Ἡ μελέτη ἐχαρκτηρίσθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ συγγραφέως ὡς «Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ὀνόματος τοῦ Θεοῦ» καὶ ἀργότερον τὸ περιεχόμενόν της γίνεται τὸ πρῶτον κεφάλαιον («Τί εἶναι λέξις») τοῦ ἔργου του, μετὰ τὸ ὅποιον θὰ ἀσχοληθῶμεν «Filosofija Imeni» (=«Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Ὀνόματος»).

3. Ὁ Λέων Ἀλεξάνδροβιτς Ζάντερ (1893-1964) ἐσπούδασε διπλωματικὴν καὶ νομικὰ εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐδίδαξε Παιδαγωγικὰ καὶ Φιλοσοφικὰ μαθήματα εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ρωσικὸν Θεολογικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Παρισίων. Εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὰς πολλαπλὰς συγγραφάς του καὶ ἄρθρα περὶ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Πρβλ. List of the Writings of Professors, ἑ.ά., σ. 77.

4. Ἐκ τῶν καταλοπίων τοῦ Σ. B u l g a k o f f, Filosofija Imeni (=Ἡ Φιλοσοφία τοῦ Ὀνόματος), ἐκδ. ὑπὸ L. Zander, Paris (YMCA-Press) 1953, σ. 278.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ ἔργου:

Εἰσαγωγὴ τοῦ ἐκδόσιντος (L. Zander)	σ. 5-6
I. Τί εἶναι ἡ λέξις	7-44
II. Ὁ λόγος καὶ ἡ λέξις	45
1) Τὰ μέρη τοῦ λόγου (ὄνομα, ρῆμα, ἀντωνυμία)	45-59
2) Τὸ οὐσιαστικὸν ὄνομα	59-77
3) Αἱ γραμματικαὶ προτάσεις: «Τὰ μέρη τοῦ λόγου» καὶ «Τὰ μέρη τῶν προτάσεων»	77-88
III. Πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῆς γραμματικῆς:	89-118
Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ γνωσιολογία	
Ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ λογικὴ	
Ὁ Κάντιος καὶ ἡ γλῶσσα	
IV. Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ σκέψις	118-154
V. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄνομα	154-178
VI. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ	
(Εἴη εὐλογημένον καὶ δεδοξασμένον εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων)	178-217
Ἡ Σοφιολογικὴ ἀντίληψις τοῦ δόγματος περὶ τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ	
(Συμπλήρωμα εἰς τὸ κεφ. VI)	229-254
Προσθήκαι καὶ Παραπομπαὶ	255-278

Μπουλγάκωφ, κατὰ τὸν ἐκδόντα L. Zander, διὰ τὴν ἀποτελέσει φιλοσοφικὴν καθαρῶς ἀπάντησιν εἰς τοὺς ἀντιτιθεμένους πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ὁνοματολατρῶν¹. Ὁ Σ. Μπουλγάκωφ, εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ ἔργου², ἀναφέρεται εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας τῶν Ὁνοματολατρῶν μὲ γλῶσσαν φιλοσοφικὴν καὶ δογματικὴν, ἀποφεύγων τὴν πολεμικὴν καὶ τὰς ἀκρότητας. Τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1913 εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος τὰ χαρακτηρίζει ὡς βέβηλα, ἱερόσυλα καὶ βλάσφημα (= *kožunstvennyj*)³. Περιβαίπων δέ, ἐπιβεβαιώνει τὸ τῶν Ὁνοματολατρῶν, ὅτι «Τὸ Ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός», συμπληρώνων ὅτι εἶναι «ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ»⁴.

Καὶ τὸ πρόβλημα ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολῇ, τοῦλάχιστον τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Ὁ κρυπτόμενος ὑπὸ τὴν φράσιν *Un moine de l'Église d'Orient*, νῦν ὀρθόδοξος ἀρχιμανδρίτης, τέως ρωμαιοκαθολικὸς βενεδικτίνος μοναχὸς τοῦ Chevetogne Βελγίου, L. Gillet, ἔγραψεν εἰς τὸ περιοδικὸν *Irénikon* σειρὰν ἄρθρων ἐπὶ τῆς λεγομένης «Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ», ἔνθα ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ὁνοματολάτρας, ἐκθέτων περιληπτικῶς τὰ γεγονότα⁵.

Τὸ τελευταῖον χρονολογικῶς ἄρθρον, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Δυτικῇ Βερολίνῃ καθηγητοῦ I. Smolitsch γραφέν τὸ ἔτος 1963⁶, ἔνθα ὁ καθηγητὴς ἀναφέρεται εἰς γενικὰς γραμμάς εἰς τὸ ἱστορικὸν τῶν γεγονότων⁷.

Τέλος, διὰ τὴν στάσιν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς σκέψεως ὡς πρὸς τοὺς Ὁνοματολάτρας, πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὰς μνημονευθείσας ἐργασίας τοῦ Ἱησούτου μοναχοῦ καὶ καθηγητοῦ I. B. Schultze⁸.

1. Αὐτόθι, Πρόλογος, σ. 5.

2. Αὐτόθι, βλ. κεφ. VI «Τὸ Ὄνομα τοῦ Θεοῦ...», σ. 178-217 καὶ 217-225.

3. Αὐτόθι, σ. 208.

4. Αὐτόθι, σ. 225.

5. Πρβλ. «*Irénikon*» 1947, τεύχη 3 καὶ 4 καὶ 1952 τεύχος 4. Τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαίτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἦδη ἀνεφέραμεν, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Un Moine de l'Église d'Orient, La prière de Jésus, sa genèse et son développement et sa pratique dans la tradition religieuse byzantinoslave*: ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὴν τρίτην ἐκδόσιν, Chevetogne 1959. Παρ' ὅλον ὅμως ὅτι ἡ τρίτη αὕτη ἐκδοσις ὑπῆρξε «διωρθωμένη καὶ ἐπηρυσημένη» (= *troisième édition revue et augmentée*) τὸ 1959, ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς δὲν γνωρίζει ὅτι ἐξεδόθη τὸ ἔργον τοῦ Σ. Μπουλγάκωφ (*Filosofija Imeni*, Paris 1953) καὶ ἀναφέρει, σ. 87, ὅτι «ἀγνοοῖ ἐὰν ἐκδοθῇ» (= *nous ignorons s'il sera publié*). Ἴσως ἡ φράσις «διωρθωμένη καὶ ἐπηρυσημένη» ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

6. I. S m o l i t s c h, *Le Mont-Athos et la Russie*, ἐν τῷ συλλογικῷ ἔργῳ «*Le Millénaire du Mont-Athos 963-1963*», *Études et Mélanges*, I, Chevetogne 1963, σ. 279-318.

7. Αὐτόθι κυρίως σ. 307-318.

8. B. S c h u l t z e, *Der Streit um die Göttlichkeit des Namens Jesu in der russischen Theologie*, *Or. Christ. Per.*, τ. 17 (1951), σ. 321-394. Πρβλ. ἰδίως σ. 321-394, καὶ τ ο ὗ α ὗ-

Συμπεράσματα: Περαινόντες, δυνάμεθα, νομιζομεν, νὰ ἐξαγάγωμεν ὠρισμένα συμπεράσματα, διὰ τὰ ὁποῖα κυρίως ἐγράφη ἡ παρούσα μελέτη, πρὸς διευκρίνισιν βασικῶν θεμάτων εἰς τὸ κίνημα, τὴν διαμάχην καὶ τὸ δογματικὸν περιεχόμενον τῶν Ὀνοματολατρῶν:

α. Εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὅρει διαμάχην μεταξὺ Ὀνοματολατρῶν καὶ ἀντι-Ὀνοματολατρῶν κατὰ τὰ ἔτη 1912-1913 δὲν ἔχομεν πληροφορίας, τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον, ὅτι ἀνεμείχθησαν καὶ Ἕλληνες μοναχοί, ὡς ὁ καθηγητὴς Ι. Smolitsch ἀναφέρει¹· ἡ διαμάχη ἐκίνησε μόνον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ρώσων.

β. Εἰς τὴν Ρωσίαν, τὸ 1914 κ.έ., δὲν ὑπεχώρησε καὶ δὲν μετενόησεν ὁ ἱερομόναχος Ἀντώνιος Bulatonič, ἀθετήσας τὰ πρότερον ὑπὸ τοῦ ἰδίου διδαχθέντα περὶ τοῦ Ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ἀνώνυμός τις συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια»², ἀλλ' αἱ προσωπικότητες αἱ ἀσκήσασαι πίεσιν ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου· ἡ σχετικὴ διαλλακτικότης τοῦ ἱερομονάχου Ἀντωνίου Bulatonič καὶ ἡ ἀλλαγὴ τακτικῆς ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου συνέβαλον, ὥστε τὸ κίνημα τῶν Ὀνοματολατρῶν νὰ ἐγγραφῇ ὡς πρόβλημα μεταξὺ τῶν συζητηθησομένων θεμάτων τῆς «Παν-Ρωσικῆς» Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τοῦ ἔτους 1917.

γ. Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀνοματολατρῶν δὲν διελύθη, οὔτε ἀνεχαιτίσθη, ὡς ἔγραψεν ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς Κ. Δυοβουνιώτης³, καθ' ὅσον εἰς τὴν Ρωσίαν κατάρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ὡς θελογούμενον, εἰς δὲ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην συζητεῖται εἰσέτι.

Τέλος, θὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ τοῦ Γεωργίου Φλωρόφσκι, ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν Ὀνοματολατρῶν δὲν ἐλύθη⁴, διὰ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ τελευταία, χρονολογικῶς, θεολογικὴ συζήτησις ἢ διαμάχη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος.

τοῦ, Untersuchungen über das Jesus-Gebet, Or. Christ. Per., τ. 18 (1952), σ. 319-343.

1. Ι. Smolitsch, La Mont-Athos et la Russie, ἑ.ἀ., σ. 311. Πρβλ. καὶ σ. 127 τῆς παρούσης μελέτης.

2. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119. Πρβλ. καὶ σ. 151 τῆς παρούσης μελέτης.

3. Ι. Κ. Δυοβουνιώτου, Ὀνοματολάτραι, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα», τ. ΙΗ', σ. 909. Πρβλ. καὶ σ. 152 τῆς παρούσης μελέτης.

4. G. Florovskij, Puti russkago Bogoslovija, Paris (1937), σ. 572. Πρβλ. καὶ σ. 158 τῆς παρούσης μελέτης.

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Ἐν τῷ νῖου (Bulatovič) Ἱερομονάχου, Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Ἰησοῦς, Θεσσαλονίκη 1913.

Γνωμοδότησις τοῦ συλλόγου τῶν Θεολόγων καθηγητῶν περὶ τῆς ἐσχάτως ἐμφανισθείσης ἐν Ἀγίῳ Ὅρει παρὰ τοῖς Ῥώσσοις μοναχοῖς καινοφανοῦς διδασκαλίας περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς», κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀγ. καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 123-125.

Ἐκκλησία Ῥωσσίας, Ἀπόφασις τῆς Ἀγιοτάτης Συνόδου τῆς Ῥωσσίας περὶ τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ εὐρισκομένων, τέως Ἀγιορειτῶν, μοναχῶν ὀνοματοθετῶν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 34 (1914), σ. 119.

Ἐπιστολὴ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ πρὸς τὴν Ἀγιοτάτην τῆς Ῥωσσίας Σύνοδον κατὰ τῶν ὀνοματοθετῶν, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 445-446.

Οἱ Ἰησουάνοι, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 145-146.

Κατὰ τῆς κακοδόξου περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦς διδασκαλίας, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. 33 (1913), σ. 187-192.

Κομνηνοῦ Παντολέοντος, Ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὅρει θρησκευτικὴ ἔρις, «Ἐκκλησιαστικὸς Φῶρος», τ. 11 (1913), σ. 361-372.

«Οἱ ὀνοματοθετοῦντο Ῥῶσοι ἐν Ἀγίῳ Ὅρει καὶ αἱ κατ' αὐτῶν ἐνέργειαι τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁθῶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ῥωσικῆς Κυβερνήσεως. Ἄπαντα ἡ διεξαχθεῖσα ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις Ἰωάσαφ Ἰωασαφαίων πάσης σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1914» (ἀνεκδ. χφ. βλ. ἐν: Εὐλογίου Κουρίλα, Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς καλύβης Ἰωασαφαίων καὶ δέκα καλυβῶν τῆς Ἱερᾶς Σκήτης Κανσκοκαλυβίων, Paris-Chennevières s/ Marne 1930, σ. 81, χφ. ὑπ' ἀριθ. 151.65 τοῦ 20οῦ αἰῶνος).

B. ΡΩΣΙΣΤΙ

Afonc, Pečal'naja letopisi sovremennago Afona, «Kolokol», 10.2.1913.

» Prodol'ženie skorbnoj letopisi na Afone, «Kolokol», 17.2 καὶ 1.5.1913.

Afonskij spor ob imeni Božiem, «Cerkovno - Obščestvennyj Vestnik», τ. 19 (1913) σ. 8-11.

Anatolij Episkop, Afonskij vopros, «Golos Rusi», ἀριθ. φυλ. 101 (1914).

Antonij (Bulatovič) Ieroshimonah, O molitve Iisusove (Sostavil Afonskij inok, pod redakciju archim. Aleksandra), Sankt Peterburg 1912.

» Posmertnija veščanija prepodobnogo Nila Mirotočivago Afonskago, Perevel s grečeskoj rukopisi I. A., 1912.

» Apologija very vo Imja Božija i imja Iisus, Moskva 1913.

» Materialy k sporu o počitanii imeni Božija, Vyp. I, izd. Religiozno - filos. Biblioteki, Moskva 1913.

» Po povodu imenuemoj «gramoty» patriarha Ioakima, Pismo k izdatelju, «Moskovskija Vedomosti», ἀριθ. φυλ. 57/9.3.1913.

» Afonskij razgrom. Cerkovnoe bezsilie, Izd. red. Dym. Otečestva, Sankt Peterburg 1913.

- » Moja myslj vo Hriste. O dejatel'nosti (energii) Božestva, Petrograd 1914.
 - » Imja Božie v ponimanii tolkovanii Sv. Grigorija Nisskago i Simeona Novago Bogoslova, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 5-6 (1916), σ. 17-56.
 - » Ponimanie Svjatym Pisaniem imeni Gospodnja kak Božestvennago dejstva i Božestvennoj sily, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 7-8 (1916), σ. 261-297.
 - » Drevnje i Novye učiteli Cerkvi o Imeni Gospodnen, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 9-10 (1916), σ. 462-497.
 - » Učenie novejših učitelej i pastyrej Cerkvi o Imeni Gospodnem i molitve Iisusovoj, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 11 (1916), σ. 613-640.
 - » Moja bor'ba s imjaborcami na Sfjatoj Gore, «Istoričeskij Vestnik», τ. 145/3 (1916), σ. 648-682, τ. 146/4 (1916), σ. 133-169 και ἀνάτυπον Sankt Peterburg 1917.
 - » Istorija Afonskoj smuty (Vyp. 1, izd. «Ispovednik») Sankt Peterburg 1917.
 - » Opravdanie very v Nepobedimoe, Nepostizimoe Imja Gospoda Iisusa Hrista, Sankt Peterburg 1917.
 - » Afonskij razgrom, ἄ.τ., ἄ.ἔ.
 - » Istina o istine k predotvraščeniu imeborstva (Izd. inokov sfjatoj Afonskoj gory ispovednikov imeni Iisus), ἄ.τ., ἄ.ἔ.,
 - » K obličieniju imeborcev, Pazbor statii: «Pis'mo s Kavkaza», pomeščennoj v No 19 Russkago Inoka (λιθογραφημένων).
- Antonij, Archiepiskop Volynskij (Hrapovickij), Ešče o knige shim. Ilariona «Na gorah Kavkaza», «Russkij Inok», τ. 10 (1912), σ. 62-63.
- » O novom lžeučeenii obogotvorjajuščem imena i ob «Apologii» I. Antonija Bulatoviča, «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 20 (1913), σ. 869-882 και ἀνάτυπον, Počaëv 1913.
 - » Suščnostj Afonskago spora, «Novoe Vremja», 19.5.1913.
- Beceda o tom kto buntuet i protiv kogo buntuet, izd. Svjato-Andrejevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Konstantinopol' 1913.
- Blagočestivomu vnimaniju vseh pravoslavnyh monašestvujuščih i mirjan, izd. Svjato-Andrejevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.
- Bulgakov Sergij N., Afonskoe delo, «Russkaja Mysl'», τ. 3 (1912), σ. 37-46.
- (Περιοδικόν) «Cerkovnyj Vestnik», ἔκδ. ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως, α) Vesti s Afona, τ. 20 (1913), σ. 618-619, τ. 24 (1913), σ. 747, τ. 42 (1913), σ. 1.317-1.318. β) Na Afone, τ. 44 (1913), σ. 1.378-1.379.
- (Περιοδικόν) «Cerkovnyja Vedomosti», ἔκδ. ὑπὸ τῆς Διαρκoῦς Ἱερῶς Συνόδου (τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας).
- α) Božieju Milostiju Svjatejšij Pravitel'strujuščij Vserossijskij Sinod vsečestnym bratijam, vo inočestve podvizajuščim, τ. 20 (1913), σ. 277-286.
- Hrisanf, Russkij Svjatogorec (Inok Panteleimonovskij), Ešče o knige «Na gorah kavkaza», Pis'mo k redakciju «Russkago Inoka», «Russkij Inok», τ. 15 (1912), σ. 60-63.
- Činnov G., Po povoda sovremennyh sporov ob imeni Božiem, izd. Svjato-Andrejevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.
- Denasij, Russkij Svjatogorec (Inok Panteleimonovskij), Ešče o knige «Na gorah kavkaza», Pis'mo k redakciju «Russkago Inoka», «Russkij Inok», τ. 15 (1912), σ. 60-63.
- Engelgardt Nik., Grozjaščij priznak, «Novoe Vremja», 22.4.1913.
- Ern Vladimir, Spor ob imeni Božiem (Pis'ma ob imeslavii). Pis'mo pervoe: Proishozhdenie spora, «Hristianskaja Mysl'», τ. 9 (1916), σ. 101-109.

- » Razbor poslanija Sv. Sinoda ob Imeni Božiem, izd. Religioznofilos. Biblioteki, Moskva 1917.
- Gde istinnyja pričiny bezporjadkov na Afone, «Strannik», τ. 10 (1913), σ. 419-423.
- Grigorovič Svjašč. H., Imja Božie (po povodu sovremennyh afonskih sporov), «Missionerskoe Obozrenie», τ. 18 (1913), σ. 203-214/369-388 καὶ ἀνάτυπον Sankt Peterburg 1913.
- Ilarion Shimonah, Na gorah kavkaza. Beseda dvuh starcev pustinnikov o vnutenem edinenii s Gospodom naših serdec, črez molitvu Iisus Hristovu, ili duhovnaja dejatel'nost' sovremennyh pustinnikov, α' έκδ. (Batalpasinsk) 1907, β' έκδ. Batalpasinsk 1910, γ' έκδ. Kievo-Pečerskaja Lavra 1912.
- Imjaslavie. Bogoslovskie materialy k dogmatičeskomu špuru ob Imeni Božiem po dokumentam imjaslancev, Sankt Peterburg 1914.
- Kliment Svjatogorskij Monah, Imenobožničeski bunt ili plody učenija Knigi «Na gorah kavkaza», «Istoričeskij Vestnik», τ. 1 (1916), σ. 752-785 καὶ ἀνάτυπον (μὲ τὸν ὑπότιτλον: Kratkij istoričeskij očerk Afonskoj smuty), Petrograd 1916.
- Kosvincev E. N., Černyj «bunt», Strančiki iz istorii Afonskoj smuty, «Istoričeskij Vestnik», τ. 1 (1915), σ. 139-156, 470-478.
- Kusmarcev Inok Pavel, Mysli otcov cerkvi o imeni Božiem. Materialy k vyjasneniju Afonskago bogoslovskago spora, Sankt Peterburg 1913.
- Melnikov F. E., V tenetah eresey i prokljatij (k sovremennym sporam ob imenah Božiih), Moskva 1913.
- Nikon (Roždestvenskij) Arhiepiskop, «Imjabožniki». Velikoe iskušenie okolo svjatejšago imeni Božija (Iz doklada Sv. Sinodu o poezdke na Afon), «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 34 (1913), σ. 853-869.
- » Plody velikago iskušeniija okolo imeni Božija (Iz doklada Sv. Sinodu o poežke na Afon), «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostjam», τ. 34 (1913), σ. 1.504-1.521 καὶ ἀνάτυπον Sankt Peterburg 1913.
- » «Imjabožniki». Velikoe iskušenie okolo imeni Božija i plody ego, Sergieva Lavra 1914.
- » Moi dnevniki (Vypusk IV): 1913, Sergiev Posad 1914.
- Pahomij Monah Afonec, Istorija Afonskoj smuty ili imjabožeskoj ereši..., Sankt Peterburg 1914.
- Parfenij Shimonah, O molitve Iisusovoj, ā.t. 1912.
- Petrovskij Protoierej S, Imja Božie est'-li sam Bog? Beseda, izd. Svjato-Andreevskago Obščezitel'nago skita na Afone, Odessa 1913.
- Po povodu zaprosov po Afonskomu delu, Odessa 1914.
- Potešin Prot. Sava, Afoncy-imjabožniki, «Missionerskoe Obozrenie», τ. 3 (1913), σ. 369-386.
- Pravda o sobytiah, proizščdših v pervoe polugodie 1913 g. v Panteleimonove monastyre, izd. Afonskago Russkago Panteleimonova Monastyrja, Moskva 1913
- Pravoslavnyj, Propaganda A. Bulatoviča na Afone i bunt, ustroennyj im v Andreevskom skitu, «Golos Rusi», (1914).
- Sbornik dokumentov odnosjahšchisja k Afonskoj imjabožničeskoj smute, Izd. «T-va Svet», Petrograd 1916.
- Soborjanin, Afonskaja rasprja, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», τ. 29 (1913), σ. 1-3.
- » Likvidacija Afonskoj istorii, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», 42 (:) 1-3.
- Sud na Afoncami, «Cerkovno - obščestvennyj Vestnik», τ. 11 (1914), σ. 5-6.
- Svjatoe pravoslavie i imenobožničeskaja eresj, Har'kov 1916.

- Troickij S. V., Afonskaja smuta, «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostiam», τ. 20 (1913), σ. 882-909.
- » Bor'ba s Afonskoj smutoj, έ. ά., τ. 36, σ. 1.636-1.643.
 - » Učenie sv. Grigorija Nisskago ob imenah Božiih i Imjabožniki, έ. ά., τεύχη 37-51/52, σ. 1.659-1.674, 1.706-1.715, 1.771-1.779, 1.809-1.822, 1.862-1.870, 1.919-1.930, 1.973-1.980, 2.000-2.017, 2.077-2.080, 2.132-2.140, 2.169-2.173, 2.223-2.231, 2.281-2.290, 2.331-2.340, 2.391-2.407.
 - » Ob imenah Božiih i imjabožnikah, Sankt Peterburg 1914.
 - » Učenie Afonskih imjabožnikov i ego razbor', Sankt Peterburg 1914.
 - » Russkie i Greki na Afone, «Pribavlenija k Cerkovnym Vedomostiam», τ. 17 (1916), σ. 459-461.
 - » Novaja pozicija o. Antonija Bulatoviča, ά.τ., ά.έ.
- Večevoj N., Afonskoe delo, «Novyj Žurnal dl'a vseh», άρ. φύλ. 14 (Sankt Peterburg) 1914.
- Vyšedsen E., Istorija Afonskoj smuty, čast' I (gody s 1909-1912 g.), Predislovie: Afonskoe delo (eromonaha) Antonija, Petrograd 1917.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

RÉSUMÉ

Constantin Papoulidis, Les Onomatolâtres.

Les admirateurs du nom divin (Onomatodoxes ou Onomatolâtres) sont partisans du réalisme dans la compréhension du sens du nom en général; ils croient que le Nom de Dieu invoqué dans la prière, contient déjà la présence de Dieu.

Les discussions théologiques qui eurent lieu au Mont-Athos entre 1912-1913 (première partie de l'étude) n'ont pas abouti. Elles furent interrompues par la guerre de 1914 et la situation tragique de l'Église russe après 1917-1918 (deuxième partie de l'étude). Depuis, quelques théologiens et philosophes se sont occupés de la question de la vénération du nom de Dieu dans l'émigration (troisième partie de l'étude).